

ST-RAW
JAARBOEK
2018

VOORWOORD

Geachte lezer,

U weet als geen ander dat de jeugdhulp enorme veranderingen doormaakt; ook in de regio Rijnmond. Het doel van de 'transformatie' is het verbeteren en meer toegankelijk maken van de jeugdhulp voor jeugd en ouders. Dit is een spannende reis met veel uitdagingen en ook veel beloningen.

Dit jaarboek 2018 van ST-RAW is een verslag van een gedeelte van deze reis. Het is een breed en afwisselend boek met 'wetenschappelijke' verslagen over zeven verbeteringen. Er zijn foto's van hulpverleners die werken in de praktijk. En er zijn persoonlijke verhalen, reacties, en reflecties vanuit verschillende hoeken: beleid, management, praktijk en onderzoek. Het is een afwisselend en leesbaar boek geworden.

ST-RAW is een academische werkplaats waarin de krachten vanuit de praktijk, beleid, onderzoek en onderwijs worden gebundeld. Deze manier van samenwerken is een voorbeeld voor andere landen. Er werken 14 partners samen in de regio Rijnmond om de transformatie van de jeugdhulp te ondersteunen met bestaande en nieuwe kennis. In ST-RAW gaan deze partners samen op zoek naar antwoorden op relevante vragen uit de praktijk en het beleid.

Dit jaarboek laat zien hoe praktijk, beleid, onderzoek en onderwijs elkaar versterken in het belang van goede en toegankelijke jeugdhulp. ST-RAW betreft daarbij de hele keten die loopt van politiek bestuur, ambtelijk management, management van jeugdhulporganisaties naar de mensen die het moeten doen: de jeugdhulpverleners, de begeleiders van jongeren, en de jeugd en hun ouders. Hulpverleners, en natuurlijk jeugd en ouders zijn daarbij het meest belangrijk; alle eer aan hen.

Jeugd en ouders in de regio Rijnmond kunnen te maken hebben met uitdagingen zoals kwetsbaarheden, gezinsproblemen, achterstanden en armoede. Een goed functionerende jeugdhulp kan de jeugd beschermen en ouders ondersteunen. Alle kinderen en jongeren hebben recht op een volwaardige plaats in de samenleving. ST-RAW wil met haar werk daaraan bijdragen.

Veel leesplezier,

Prof. dr. Hein Raat
Erasmus MC, afdeling Maatschappelijke Gezondheidszorg
Voorzitter stuurgroep ST-RAW

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING WAT IS ST-RAW? Wilma Jansen	10	4. RUIMTE VOOR REGIE MET MIJN PAD, EEN NIEUWE TOOL DIE JONGEREN EEN STEM GEEFT Inge Bramsen, Chris Kuiper & Mieke Cardol	52
REFLECTIE Wilbert Borgonjen	16	REFLECTIE Marieke Dekkers	60
1. OPZET EN UITVOERING JEUGDHULP; CONTINUÏTEIT EN EEN BEGIN VAN TRANSFORMATIE Justine Anschutz & Toine Wentink	18	5. COMMUNITY OF PRACTICE JEUGDHULP Cas Barendregt & Thomas Martinelli	64
REFLECTIE Bram Stein	26	REFLECTIE Stephanie Kwakman	72
2. EIGEN KRACHT BEVORDEREN IN JEUGDBESCHERMING, EEN REIS OP ZICH! Brigit Rijbroek, Mathilde Strating & Robbert Huijsman	38	6. KENNISATELIERS Wilma Jansen	76
REFLECTIE Anja Bremer	36	REFLECTIE Monique Liet	84
3. VRAAGVERHELDERING DOOR DE WIJKTEAMS Ingrid Kruizinga	42	7. JEUGDHULP IN BEWEGING Justine Anschutz & Dick Butte	88
REFLECTIE Berend Veerbeek	48		

INLEI
DING

WAT IS ST-RAW?

Wilma Jansen, Coördinator ST-RAW, Gemeente Rotterdam

Sonja is een moeder met een licht verstandelijke beperking. Ze leeft van een bijstandsuitkering en krijgt schulddienstverlening. Ze woont met haar gezin in een kleine eengezinswoning in Rotterdam Zuid. Sonja heeft vier kinderen van twee verschillende mannen van Turkse herkomst: een meisje van 6 jaar en drie jongens van 9, 13 en 15 jaar. Met haar laatste partner heeft ze een LAT relatie. Hij is op de achtergrond aanwezig. Hij heeft een borderline stoornis. Met al haar kinderen heeft Sonja grotere of kleinere problemen gehad.

De grootste problemen zijn er met de oudste zoon van 15 jaar. Hij heeft o.a. een licht verstandelijke beperking, ADHD, ODD en een PTSS. Hij laat zich gemakkelijk beïnvloeden door anderen en kan erg agressief zijn. Er is een ondertoezichtstelling voor hem en de jongste zoon die ook licht verstandelijk beperkt is en een autistische stoornis heeft. Sonja en haar kinderen hebben voor ze bij het wijkteam kwamen veel verschillende hulpverleners gehad die elkaar soms tegenspraken of zelfs onderling ruzie kregen.

In 2016 heeft het gezin te maken gehad met brand in huis en woonden ze tijdelijk bij familie. Met de oudste zoon gaat het bergafwaarts, met comazuipen, het gebruik van drugs en agressief gedrag, ook naar zijn moeder toe. Uithuisplaatsing wordt overwogen.

Bovenstaande is het begin van het verhaal van één van de cliënten die we vanaf eind 2014 hebben gevolgd in de academische werkplaats ST-RAW. Bij bovenstaande casus kunnen veel vragen gesteld worden. Hoe zit het met de regie en integrale zorg? Waar zitten de grenzen van eigen kracht? Doen we de juiste dingen en maken we de juiste keuzes? wat is de rol van preventie? Wat hebben professionals nodig om hun werk goed te doen? Met dit soort vragen is ST-RAW aan de slag gegaan.

ST-RAW staat voor Samen Transformeren – Rotterdamse Academische Werkplaats. ST-RAW is een netwerkorganisatie van kennisinstituten, jeugdhulpaanbieders en jeugdgezondheidszorg uit de Rijnmond regio, een expertisecentrum voor participatie en gemeente Rotterdam. Zie **TABEL 1** voor een overzicht van de partners. ST-RAW is net als 11 andere zogenaamde Academische Werkplaatsen Transformatie Jeugd verspreid over het land met subsidie van ZonMw, in het leven geroepen om gemeenten te ondersteunen bij de transformatie van de jeugdhulpketen.

De belangrijkste doelstelling van ST-RAW is om de bestaande kennis bij de partners te delen en gezamenlijk met ouders, jongeren, professionals en beleidsmedewerkers nieuwe kennis op te doen. De centrale focus van ST-RAW is het stimuleren van eigen kracht van jongeren en gezinnen binnen het hele continuüm van preventie, basishulp en specialistische hulp.

ST-RAW draagt daarmee ook bij aan de uitdaging om zoveel mogelijk kinderen kansrijk, gezond en veilig te laten opgroeien.

PARTNERS	
PROJECTGROEP (UITVOERENDE PARTIJEN)	Erasmus MC Kinder- en Jeugdpsychiatrie Erasmus MC Maatschappelijke gezondheidszorg Erasmus universiteit, Pedagogische Wetenschappen Hogeschool Inholland Hogeschool Rotterdam IVO Instituut voor Onderzoek naar Leefwijzen & Verslaving CJG Rijnmond Centrum voor jeugd en gezin Pameijer Yulius Horizon JBRR Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond Mesam Expertisecentrum voor Mens en Samenleving Nederlands Jeugd instituut (NJI) Gemeente Rotterdam
ADVIESRAAD (ADVISERENDE PARTIJEN)	Enver Humanitas Prokino Lucertis Youz Stichting De Hefgroep JBRR Vertegenwoordiger huisartsen uit regio Raad voor de kindbescherming Project Healthy Pregnancy for All 2 Servicepunt schoolmaatschappelijk werk CJG Rijnmond Brede Raad 010 Vertegenwoordigend wethouder regiogemeenten Nederlands Jeugd instituut Gemeente Rotterdam afdeling Jeugd en directie maatschappelijke ondersteuning wijken

TABEL 1 OVERZICHT VAN SAMENWERKINGSPARTNERS IN ST-RAW

WAT DOET ST-RAW?

ST-RAW is in 2015 gestart met verschillende projecten verdeeld over vijf thema's. Het aantal projecten is daarna gestaag uitgebreid. Zie **TABEL 2** voor een overzicht.

WAT ZIJN DE OPBRENGSTEN TOT NOG TOE?

Een belangrijke opbrengst van ST-RAW is dat er een stevig samenwerkingsverband is ontstaan van partners uit wetenschap, opleidingen, praktijk en beleid. ST-RAW biedt een platform om kennis te maken met elkaars expertise, kennis en ervaring. Door de gezamenlijke overleggen is er meer ruimte voor uitwisseling en ontstaan nieuwe ideeën voor samenwerking, kennisontwikkeling en kennisdeling. Om de inhoudelijke koers van ST-RAW te bewaken zijn er naast uitvoerende partijen ook adviserende partijen betrokken in de adviesraad van ST-RAW.

Sommige van de projecten hebben al tot concrete producten geleid. Er zijn twee literatuurstudies verschenen naar de effectiviteit van informele vormen van opvoedondersteuning en naar de effectiviteit van eigen kracht interventies. Er is een verslag van een inventarisatie onder jeugdhulpaanbieders van het aanbod aan eigen kracht interventies. Er is een tussenevaluatie van het Rotterdams Jeugdstelsel verschenen, en er zijn artikelen geschreven over de invoering van oplossingsgericht werken bij jeugdbescherming en over psychische kwetsbaarheden bij jongeren. Er zijn cliënt-portretten verschenen en een vervolg daarop.

Ook zijn er diverse instrumenten en trainingen ontwikkeld of aangepast: het vraaganalyse-instrument voor gebruik in wijkteams met een bijbehorende training, het Mijn Pad instrument om zelfregie bij jongeren vorm te geven met een bijbehorende training voor wijkteams, en een Leren-on-Line training om cultuursensitief werken te trainen en signalering van psychische en verstandelijke problemen. Veel professionals in de regio hebben met deze trainingen te maken gehad en werken met deze instrumenten.

In de leernetwerken ingebed in de HBO opleidingen hebben studenten zich met hun afstudeerscripties gericht op diverse transformatie vraagstukken. Ook op het gebied van kennisdeling zit ST-RAW niet stil.

Er zijn diverse workshops, minisymposia en presentaties verzorgd, zowel lokaal als landelijk bij bijvoorbeeld de Voor de Jeugd Dag, het congres Jeugd in Onderzoek en het Congres van Wijk tot Wetenschap. Bijvoorbeeld over het vraaganalyse-instrument voor wijkteams, over het instrument Mijn Pad, over serious games, over Ouders in Actie, cultuursensitief werken, psychische kwetsbaarheden en de onderzoeken naar eigen kracht Interventies. De cliënt-portretten zijn besproken in diverse settingen (met beleidsmedewerkers, professionals, studenten, ouders), waarbij is gediscussieerd over de inzet van hulpverleners op eigen kracht en passende hulp.

LEESWIJZER

In deze bundel delen we graag een paar van de opbrengsten van ST-RAW met u.

We hopen dat we als ST-RAW een steentje bijdragen aan de kennis die nodig is om de transformatie van de jeugdhulpketen te laten slagen. En cliënten zoals Sonja en haar kinderen uit het begin van het hoofdstuk eerder en beter geholpen worden.

PROJECTEN	PARTNERS
THEMA 1 DOEN WE DE JUISTE DINGEN?	
<ul style="list-style-type: none"> • Meerjarige evaluatie van het Rotterdamse Jeugdstelsel • Clientportretten • Literatuuronderzoek naar effectiviteit van eigen kracht interventies • Inventarisatie van gebruik eigen kracht interventies in de regio • Community of Practice Jeugdhulp • Verdiepend onderzoek naar jeugdhulpgebruik en verschillen tussen wijken 	Erasmus MC , Pameijer, Mesam, IVO, Hogeschool Inholland, Gemeente Rotterdam
THEMA 2 RUIMTE VOOR REGIE	
<ul style="list-style-type: none"> • Doorontwikkeling vraaganalyse instrument voor wijkteams • Doorontwikkeling van Mijn Pad, een instrument voor zelfregie bij jongeren, voor gebruik door wijkteams 	Yulius, Hogeschool Rotterdam, Horizon, Gemeente Rotterdam
THEMA 3 DE GRENS VAN EIGEN KRACHT	
<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek naar Samen Veilig Stap voor Stap, een oplossingsgerichte manier van werken in de jeugdbescherming • Dossieronderzoek in de jeugdbescherming • Community of Practice Jeugdhulp 	JBRR, NJI, IVO, Gemeente Rotterdam
THEMA 4 DE KRACHT VAN PREVENTIE	
<ul style="list-style-type: none"> • Literatuuronderzoek naar effectiviteit van informele netwerken • Evaluatie van de interventie voor informele opvoedondersteuning "Ouders in Actie" 	CJG Rijnmond, Hogeschool Rotterdam, ErasmusMC MGZ, Gemeente Rotterdam
THEMA 5 REFLECTIEVE PROFESSIONAL	
<ul style="list-style-type: none"> • Doorontwikkeling van een serious game • Ontwikkeling curriculum toekomstige professionals • Leernetwerken 	Hogeschool Rotterdam, Hogeschool Inholland, Erasmus universiteit
NIET THEMA-GEBONDEN PROJECTEN	
<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkeling live-online-leren (LOL) training voor jeugdprofessionals met aandacht voor vroegsignalering en cultuursensitief werken • Koplopers, om participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheden te bevorderen • Klein maar Fijn onderzoeken naar innovaties in de specialistische jeugdhulp 	Hogeschool Rotterdam, Hogeschool Inholland, Multivation, Erasmus MC, IVO, Gemeente Rotterdam

TABEL 2 OVERZICHT VAN PROJECTEN IN ST-RAW MET BETROKKEN PARTNERS PER THEMA

POLITIEK EN WETENSCHAP: EEN SPANNENDE RELATIE

In 2006 werd ik wethouder in de gemeente Brielle. Ik was daar nog niet geïnstalleerd of ik werd al gebeld door de toenmalige portefeuillehouder jeugd van de stadsregio Rotterdam Rijnmond. De stadsregio was al een tijdje aan het nadenken over hoe het jeugddomein te organiseren en belegde daarvoor een tweedaagse conferentie met alle wethouders uit de regio.

Aangekomen in het conferentieoord, bleek er veel mis. Bij gezinnen bleken soms wel meer dan tien hulpverleners betrokken. Als ze elkaar uit zichzelf al niet tegenwerkten dan waren de gezinnen er vaak zelf wel bedreven in hen tegen elkaar uit te spelen. Het was stil in de zaal maar conclusies waren daarna snel getrokken. Er moest meer regie komen, vertaald naar 1 gezin, 1 plan, 1 regisseur. Daarnaast moesten hulpverleners niet alleen zorgen maar vooral ook inzetten op eigen kracht.

Deze uitgangspunten lopen sindsdien als een rode draad door het jeugddomein. In 2015 werd de logische stap gezet de jeugdzorg integraal te beleggen bij de gemeenten. Transformatie was en is daarbij het sleutelbegrip. Eerder signaleren, meer regie, integraal werken en nadruk op eigen kracht verbetert niet alleen de kwaliteit van de zorg maar maakt die ook goedkoper. De bezuinigingen werden alvast ingeboekt.

De praktijk bleek weerbarstig. Transformatie werd in eerste instantie transitie en de verbeteringen die wel degelijk worden geboekt leiden nog niet tot conclusie dat de transformatie is afgerond. Eerder zou sprake zijn van evolutie. Daarnaast of misschien daardoor zijn er gemeenten die met tekorten kampen wat tot bezorgdheid leidt of de jeugdzorg in de toekomst betaalbaar blijft.

Wat kan de wetenschap in een dergelijk krachtenveld? Sinds ongeveer 2010 mag ik deel uitmaken van adviesraden waar beleid, politiek en wetenschap elkaar ontmoeten. Bij wetenschappers is er vaak een lichte ontsteltenis over het feit dat de politiek vaak vasthoudt aan eigen beelden in plaats van bewezen feiten, of zoals een beleidsmaker het formuleerde: "Wat populair is helpt niet, en wat helpt is niet populair".

Hierin valt de echo van het positivisme te horen van de filosoof Comte (1798 – 1857). De wetenschappelijk methode zou uitsluitend bieden over de werkelijkheid en wat wel en niet werkt. Dit leidt dan tot politiek eenduidige opvattingen en dus tot consensus.

Wie de politiek enigszins volgt kan vaststellen dat het zover (nog?) niet is. Niet alleen bij jeugd maar ook op andere terreinen lopen de politieke opvattingen uiteen. Mogelijk vindt dit zijn oorzaak in de kiezers en achterbannen. Mensen houden graag vast aan het beeld dat zij van zichzelf en van de werkelijkheid hebben. Zelfs geconfronteerd met harde feiten kunnen mensen maar moeilijk afstand nemen van hun beeldvorming. Alleen visuele beelden en vooral eigen ervaringen kunnen dit veranderen. Dit heeft natuurlijk effect op de politiek. Die vertegenwoordigen immers deze mensen. Er zijn politieke partijen die van mening zijn dat de beeldvorming de kiezers altijd leidend hoort te zijn. Exit wetenschap?

Dit is te snel door de bocht. Juist de wetenschap kan en moet de politiek, en natuurlijk de samenleving, een spiegel voorhouden. Soms serieus, soms gepopulariseerd, soms met kwinkslag. Het spreekwoord is immers dat de waarheid de leugen inhaalt en dit zou dan toch ook moeten gelden voor achterhaalde beelden van de werkelijkheid.

Voor jeugd betekent dat bijvoorbeeld onderzoeken wat effectief is. Het domein is daar belangrijk genoeg voor. Een recent onderzoek toonde bijvoorbeeld aan welke strategieën bij het voorkomen van pestgedrag door kinderen het beste werkt.

Daarvoor is contact tussen politiek, beleid en wetenschap essentieel. De academische werkplaats ST-RAW is een voorbeeld waar dat gebeurt. Hoe bescheiden ook, het kan het zaadje planten van een robuuste boom van wijsheid en realiteitszin.

Wilbert Borgonjen, Wethouder Westvoorne

HOOFD

STUK 1

CONTINUÏTEIT EN EEN BEGIN VAN TRANSFORMATIE

TUSSENMETING EVALUATIE NIEUW ROTTERDAMS JEUGDSTELSEL 2016

Justine Anschutz & Toine Wentink, Gemeente Rotterdam, afdeling Onderzoek & Business Intelligence

Het speelveld is veranderd, maar het samenspel tussen professional en de hulpbehoevende burger is daar beperkt door beïnvloed. De transformatie van de jeugdhulp moet zich nog goeddeels voltrekken.

Dit is het algemene beeld van de evaluatie van het Rotterdams Jeugdstelsel in 2016, een ruim jaar nadat de nieuwe Jeugdwet van kracht is. De structuren zijn veranderd, maar de uitvoeringspraktijk en de resultaten daarvan vertonen, in het algemeen, nog veel overeenkomsten met de praktijk van voor de decentralisaties.

Omdat de gemeente Rotterdam de vinger aan de pols wil houden na de decentralisatie van de jeugdhulp, wordt een meerjarig evaluatie-onderzoek uitgevoerd naar het nieuwe jeugdstelsel. In 2014 is een nulmeting verricht, in 2016 is een tussenmeting uitgevoerd en in 2018 wordt de laatste meting gehouden. Voor het onderzoek worden jeugdhulpcliënten geraadpleegd, alsmede uitvoeringsprofessionals bij diverse jeugdhulporganisaties, managers en bestuurders van zorgaanbieders én beleidsmakers. Het onderzoek richt zich op de gehele jeugdhulpketen: van het preventieve veld tot de basishulp en de specialistische zorg.

BEVINDINGEN

Een jaar na majeure wijzigingen in het jeugdstelsel heeft de tussenmeting plaatsgevonden. Het is dan ook de vraag hoeveel verandering verwacht kan worden wat betreft de resultaten van die stelselwijziging. Daarom kan het weinig verbazing wekken dat het onderzoek veel continuïteit laat zien, bijvoorbeeld in de kosten en het gebruik van de jeugdhulp.

NAGESTREEFDE EFFECTEN NOG NIET ZICHTBAAR...

Een belangrijke doelstelling is het inzetten van lichtere (en goedkopere) hulp als dat mogelijk is. Van deze zogenaamde neerwaartse druk is nog geen sprake. Hoewel het in 2015 gelukt is om met minder budget iets meer jeugdigen te ondersteunen, zijn er geen grote verschuivingen in de verhouding tussen preventieve hulp, basishulp en specialistische hulp te zien. Dat komt overigens ook, omdat het deels om doorlopende hulptrajecten (cliënten met 'overgangsrecht') gaat van voor de decentralisatie.

De kanalen waarlangs jeugdigen naar de specialistische hulp worden verwezen zijn nog goeddeels dezelfde. De huisartsen zijn net als voor de stelselwijziging de belangrijkste verwijzers en daarna de instellingen voor jeugdbescherming. De gemeente is als verwijzer nog een betrekkelijk kleine speler. De meeste

jeugdigen ontvangen jeugdhulp zonder verblijf, waarvan bijna een derde jeugdhulp krijgt van het wijkteam.

De ervaringen van cliënten met de jeugdhulp zijn eveneens vergelijkbaar gebleven. Er zijn weinig verschillen tussen bestaande en nieuwe cliënten ten aanzien van de algemene tevredenheid met de hulp (9 van de 10 cliënten zijn tevreden), ervaringen met contact, bejegening en deskundigheid van de hulpverlener, met inspraak, de passendheid van de hulp, de inzet van eigen kracht en het sociale netwerk. Driekwart van de bestaande cliënten vindt dat de kwaliteit van de hulp in 2015 'ongeveer hetzelfde' is gebleven.

...WEL KLEINE VERSCHUIVINGEN

Onder dit globale beeld zien we wel verandering als we inzoomen op onderdelen van het stelsel. Zo blijkt het aantal jongeren met een OTS-maatregel of met jeugdreclassering sinds 2013 flink afgenomen met resp. 14% en 19%. In het preventieve veld zien we dat het bereik van het schoolmaatschappelijk werk (SMW) is vergroot – en het lijkt erop dat de rol van het SMW in de toeleiding naar de jeugdhulp belangrijker is geworden.

...EN GEEN AANWIJZINGEN VOOR PERVERSE EFFECTEN

De bedoelde effecten van het stelsel zijn weliswaar nog niet heel erg zichtbaar, maar er lijkt ook geen sprake van grote tegen-bedoelde of 'perverse' effecten. Zo is het aantal crisisinterventies stabiel en is bijvoorbeeld het totaal aantal personen op de wachtlijst voor (semi-)residentiële hulp afgenomen, ondanks vermindering van de capaciteit.

EIGEN KRACHT

Het thema 'eigen kracht' is misschien wel het meest besproken element van de stelselwijziging. Met 'eigen kracht' kan worden bedoeld op de versterking van de competenties van jeugdigen en hun ouders, op het betrekken van het sociale netwerk bij de ondersteuning of op de inzet van vrijwilligers.

Een derde van jeugdhulpcliënten zegt dat zij ondersteuning krijgen vanuit het netwerk, meestal van familieleden en in mindere mate van vrienden. Dat is bij nieuwe cliënten niet meer dan bij cliënten die al hulp kregen voor de transitie.

De professionals vertellen nu meer aandacht te hebben voor het versterken van eigen kracht en het inzetten van sociale netwerken. Maar dat wil niet zeggen dat de versterking van de eigen kracht altijd in praktijk wordt gebracht. Belemmeringen bij de professionals en bij het cliëntensysteem kunnen dat in de weg staan.

Professionals geven aan dat er geen gemeenschappelijke taal is: er leven verschillende opvattingen over wat 'eigen kracht' inhoudt. Daarnaast zijn er verschillen in ervaring met het inzetten van eigen kracht en is er geen gedeelde methodische aanpak.

Daarnaast geven professionals aan dat de 'eigen kracht'-benadering niet voor alle doelgroepen geschikt is. Er zijn cliënten die er weerstand tegen hebben en de netwerken van cliënten zijn soms zwak.

Van de inzet van vrijwilligers bijvoorbeeld uit de buurt van de cliënt is hoegenaamd geen sprake. Door weinig ervaring van professionals daarmee of door onvoldoende aanbod komt dat er niet van.

PASSENDE HULP

Uiteraard is het bieden van passende hulp een centrale doelstelling van het jeugdinstelsel. Alleen is niet duidelijk wat daar precies onder moet worden verstaan. Als 'vertaling' van dit doel is in het onderzoek gekeken of er aangesloten wordt bij de vraag van de cliënt, of er maatwerk geleverd wordt en of er integraal wordt gewerkt.

Ruim vier van de vijf cliënten vinden dat hun kind voldoende hulp of de juiste soort hulp ontvangt. Er zijn geen verschillen tussen cliënten die voor de transitie al hulp kregen en nieuwe cliënten. Cliënten met basishulp vinden dat wat vaker dan cliënten met specialistische hulp. Nieuwe cliënten geven wel vaker dan bestaande cliënten aan dat zowel hulp voor de jeugdige als voor de ouders wordt georganiseerd. De laatste twee constatering kunnen erop wijzen dat er al wel breder wordt ingezet – meer 'integraal' of 'systeemgericht' ondersteuning wordt geboden.

De professionals oordelen dat de mogelijkheden om passende hulp te bieden zijn verbeterd. Onder meer door een generalistische aanpak, zoals die is terug te vinden in de multidisciplinaire wijkteams. Ook zorgaanbieders lijken zich meer uitgedaagd te voelen om een nieuw of aangepast aanbod te realiseren.

Een aantal belemmeringen staat het bieden van passende hulp zo nu en dan in de weg:

- A** Niet alle professionals voelen zich deskundig genoeg om in alle gevallen passende hulp te bieden. Het gaat bijvoorbeeld om competenties om integraal te werken (denk aan aanpak van schulden of systeemgericht werken) of kennis over specifieke problematiek als licht verstandelijke beperkingen (LVB) en geestelijke gezondheidsproblematiek (GGZ).
- B** De samenwerking in de keten verloopt beter, maar zeker nog niet geolied. De wijknetwerken zijn nog in opbouw, professionals hebben nog geen gedeelde opvatting over opschaling (er zijn in de hele keten veel zorgen dat ‘andere organisaties’ te lang voortmodderen), en er is meer aandacht nodig voor afschaling. Het voeren van casusregie kan nog veel beter.
- C** Professionals missen laagdrempelige groepsbenaderingen op wijkniveau (zoals sociale vaardigheidstrainingen, lotgenotengroepen). Ook missen zij een toegankelijk aanbod tussen de basishulp en de gespecialiseerde residentiële hulp (bijv. kamertraining).

Vanwege de verschillen in werkervaring, competenties en aanpak tussen professionals in de wijkteams, maakt men zich zorgen over mogelijke rechtsongelijkheid. Hangt de kwaliteit van de ondersteuning niet te veel af van de professional die de burger toevallig treft?

SNELHEID VAN BESCHIKBAARHEID VAN HULP

De cliënten die na de transitie zijn aangemeld rapporteren een gemiddelde wachttijd van 1,8 maanden en zijn over die wachttijd meestal tevreden (80%). Cliënten van na de transitie zijn veel vaker tevreden over de snelheid waarmee de doorverwijzing plaatsvond dan bestaande cliënten.

Volgens de professionals komt vooral basishulp sneller op gang dan in het oude stelsel. Dat is te danken aan het wegvallen van de indicatie en de korte lijnen tussen verschillende disciplines in de wijkteams. Dit is één van de doelen van het nieuwe jeugdstelsel, waar duidelijk resultaten zijn geboekt.

Bij specialistische hulp is er nog niet veel verschil in wachttijden met het oude stelsel volgens professionals. Tijdens de periode van het onderzoek was

er volgens professionals tevens sprake van forse wachtlijsten bij Veilig Thuis, in verband met capaciteitsproblemen. Professionals uit het specialistische veld noemen daarnaast dat de bureaucratie veel tijd kost (verschillende registratiesystemen en formulieren).

VROEGSIGNALERING, VROEGTIJDIG INGRIJPEN EN BEREIK

Uiteraard speelt het preventieve veld een belangrijke rol in de vroegsignalering. In hoeverre er eerder gesignaleerd wordt is niet goed vast te stellen. Maar een positieve ontwikkeling is de intensivering van de contacten van wijkteams met de basisscholen en het schoolmaatschappelijk werk.

Steeds meer ouders staan positief tegenover het wijkteam. Er ligt echter nog wel winst in het meer bekendheid geven aan de wijkteams bij veel ouders. Sommige ouders ervaren het wijkteam als te zwaar of associëren het met dwang en drang. Het wijknetwerk speelt een motiverende rol om ouders met het wijkteam in contact te brengen. Hiervoor zagen we al dat in de beleving van professionals de basishulp eerder op gang komt dan in het oude stelsel. En cliënten zijn vaker tevreden over de snelheid van doorverwijzing.

Over het bereik van de jeugdhulp onder kwetsbare groepen valt nog weinig te zeggen. Het is onduidelijk of dat verbeterd is of niet. Wel maken professionals zich nog steeds zorgen over het bereik onder bijvoorbeeld migrantengroepen en personen met een Licht Verstandelijke Beperking (LVB). Met name deze laatste groep wordt vaak als een risicogroep genoemd.

SAMENWERKING

Professionals staan positief tegenover samenwerking in de jeugdhulpketen en zijn over het algemeen tevreden over de ontwikkeling van de samenwerking tot nu toe. Maar er zijn ook nog wat stappen te zetten:

- De netwerkvorming is niet volledig – er kunnen meer relevante partijen worden aangehaakt, zoals huisartsen, kinderopvang en woningcorporaties;
- De samenwerking met jeugdbescherming heeft verbetering nodig na de organisatieveranderingen aldaar.
- De samenwerking met het specialistische veld lijkt vooral te worden gehinderd door administratieve of bureaucratische procedures;

- De taken en verantwoordelijkheden van betrokken ketenpartners zijn niet altijd duidelijk;
- De werkprocessen variëren per wijkteam en kunnen eenduidiger;
- De informatie-voorziening en -uitwisseling is niet altijd op orde, onder meer door onvoldoende juridische borging;
- De casusregie lijdt onder onduidelijkheden in verantwoordelijkheden en het ontbreken van professionele competenties.

AANBEVELINGEN

Op basis van de onderzoeksresultaten zijn een aantal aanbevelingen geformuleerd voor beleid en uitvoering van de jeugdhulp.

VOOR HET BELEID

Meer duidelijkheid geven over doelen, doelgroepen, taken en verantwoordelijkheden van verschillende partijen in de jeugdhulpketen.

Bevorder de *netwerkontwikkeling* in de keten, vooral van partijen in het preventieve veld die minder goed aangesloten zijn, zoals huisartsen, kinderopvang, woningcorporaties, politie:

- Bevorder een meer outreachende 'presentie' van wijkteams in de buurt of bij lokale organisaties.
- Faciliteer de informatie-uitwisseling in de keten, onder meer door juridische borging;
- Bestrijd de ervaren bureaucratische belemmeringen voor samenwerking, onder meer door ontwerp en systematische toepassing van eenduidige procedures en werkprocessen bij bijvoorbeeld wijkteams.

Bij de inkoop *aandacht besteden aan de zwakke plekken in het ondersteuningsaanbod*, inclusief:

- Voldoende aanbod van laagdrempelige groepsbenaderingen op de grens van het lokale welzijnswerk en de wijkteams;
- Nader onderzoek naar hiaten in het aanbod tussen basishulp en specialistische hulp

VOOR ORGANISATIES IN DE UITVOERING

Werken aan een *'gedeelde interventiestrategie'* in de jeugdhulpketen, die voorziet in:

- Streven naar overeenstemming over concepten zoals 'eigen kracht', integrale ondersteuning, passende hulp, en dergelijke.
- De ontwikkeling van een set bewezen effectieve methodieken, die aansluiten bij de uitgangspunten van beleid (zoals 'eigen kracht').
- Competentieversterking van uitvoerende professionals op onderwerpen als eigen kracht, integraal werken, op- en afschalen én het voeren van casusregie.

Opbouw van een *lerende organisatie*, waarbinnen uitvoerende professionals de nodige kennis ontwikkelen op basis van praktijkervaringen, bestaande wetenschappelijke kennis en evaluatieonderzoeken. Zorgen dat die kennis vervolgens over in de keten verspreid wordt.

Triage. Het versterken van vaardigheden, afspraken en ondersteuning (intervisie, consultatie) op het gebied van triage, in ieder geval bij de preventieve voorzieningen en de wijkteams. Daarbij de kennis vergroten van wijkteams van het specialistische aanbod, beoordeling en indicering van PGBs en dyslexie.

EEN SNEAK PREVIEW NAAR 2018

Inmiddels is het medio 2018. De tussenmeting vond plaats in de eerste helft van 2016. De eindmeting wordt momenteel uitgevoerd. Zijn we verder op het pad van de transformatie? Of blijft het bij de transitie?

In 2018 is er een nieuwe vorm van inkoop van jeugdhulp van start gegaan, op basis van integrale zorgarrangementen, waarin de jongere en het gezin door één zorgaanbieder worden geholpen. De eerste indruk uit het eindmetingonderzoek is dat deze nieuwe inkoop veel veranderingen voor de zorgaanbieders en professionals met zich mee brengt, waar een periode van gewenning voor nodig is.

Op sommige thema's lijken de trends uit 2016 zich voort te zetten (bijvoorbeeld minder maatregelen jeugdbescherming en jeugdreclassering, toename van drangtrajecten, toename van het gebruik van schoolmaatschappelijk werk).

Op andere thema's lijkt er weinig verandering (bereik van kwetsbare groepen en vroegsignalering). Professionals signaleren nog veel ontwikkelpunten binnen jeugdhulp en jeugdbescherming/jeugdreclassering.

Uit de laatste metingen blijkt dat wijkteams meer cliënten hulp bieden dan voorheen. Echter, het beroep op specialistische hulp neemt nog niet af.

De resultaten van de eindmeting worden in najaar 2018 verwacht.

AMAR DHANES, JEUGD- EN GEZINSCOACH

EEN TRANSFORMATIE GAAT NIET VANZELF

**KORTE REFLECTIE OP DE
TUSSENMETING EVALUATIE NIEUW
ROTTERDAMS JEUGDSTELSEL 2016**

Vanuit bestuurskundige optiek is de decentralisatie van de jeugdzorg een interessante casus. Het is een majeure hervorming die althans op papier een heel andere (ook goedkopere) manier van werken beoogd waarvan burger (beter geholpen), professional (leuker werk), gemeente (meer zicht op burger in problemen), rijksoverheid (goedkoper) en niet te vergeten de samenleving (betere hulp tegen lagere prijs) allemaal profiteren.

Wat bij dit soort transformaties opvalt is dat de snelheid waarmee effecten gerealiseerd kunnen worden bijna altijd wordt overschat. Veranderen kost tijd. Al was het maar omdat mensen (zowel werknemers als klanten) aan elkaar en de nieuwe manier van werken moeten wennen. De politiek lijkt soms te denken dat het een kwestie is van de schakelaar omzetten, maar de praktijk is anders. Mensen gaan niet van het ene op het andere moment anders werken en het is dan ook niet vreemd dat "de structuren zijn veranderd, maar de uitvoeringspraktijk en de resultaten nog veel overeenkomsten vertonen met de praktijk van voor de decentralisaties". Het zou me verbaasd hebben als dat wel zo was geweest. Wat overigens niet wil zeggen dat op de langere termijn geen grote veranderingen zullen optreden. De longitudinale opzet van de Rotterdamse evaluatie is ook daarom een uitstekend idee.

Een van de belangrijkste wijzigingen betreft het feit dat men nu in een team werkt. Op zich is het idee dat in een team mensen elkaar kunnen aanvullen (het geheel is meer dan de som der delen!) een goede gedachte. Maar tegelijkertijd vraag ik me wel af of de implicaties daarvan goed zijn doordacht. Teamsport leert ons dat de beste spelers niet automatisch een winnend team opleveren. Teams kunnen alleen onder goede condities, zoals bijvoorbeeld een goede leiding, een goede samenstelling en cohesie, een optimale teamomvang en een zekere mate van stabiliteit, tot goede prestaties komen. Vraag maar aan Van Bronckhorst!

De conclusie dat er verschillen in werkwijze tussen teams zijn verbaast me dan ook niet. Deels heeft dat te maken met het

functioneren van het team, maar ook met omstandigheden die verschillen. Wat dat betreft zit er een paradox in de constatering dat er aan de ene kant sprake is van overmatige bureaucratie (zeker waar overigens!) en aan de andere kant wordt gepleit voor meer eenduidigheid in de werkprocessen. Voor een deel zit hier namelijk exact het probleem. Op het moment dat je kiest voor decentralisatie, zul je verscheidenheid krijgen. De centrale organisatie vindt dat vervelend (want verliest daardoor deels de grip) en gaat bureaucratiseren om meer grip te krijgen. Maar dat staat nu juist weer haaks op het streven naar een lerende organisatie. Bureaucratisering en leren gaan namelijk lang niet altijd samen.

Overigens deel ik de aanbeveling om een lerende organisatie op te bouwen. Het is echter wel jammer dat dat leren beperkt lijkt te blijven tot Rotterdam. De consequentie van de decentralisatie is dat gemeenten deze heel verschillende vorm hebben gegeven. Onvermijdelijk zal het ene model daarbij beter werken dan het andere. Leren betekent dan ook dat gemeenten (en niet alleen Rotterdam!) over de grenzen van de eigen gemeente heen kijken en zich de vraag stellen of zaken elders misschien beter georganiseerd zijn.

Met alle waardering voor de evaluatie die de gemeente Rotterdam doet (deden alle gemeenten dat maar), het zou goed zijn als men de blik verruimt en ook zou kijken hoe het elders gaat.

Bram Steijn, Hoogleraar HRM in de publieke sector, departement Bestuurskunde en Sociologie, Erasmus Universiteit Rotterdam

SVEN VAN RAVENBERG, WIJKTEAMMEDEWERKER

HOOFD STUK 2

EIGEN KRACHT BEVORDEREN IN JEUGDBESCHERMING, EEN REIS OP ZICH!

Brigit Rijbroek, Nederlands Jeugdinstituut, MSc

Mathilde Strating, Erasmus School of School of Health Policy & Management, PhD

Prof. Dr. Robbert Huijsman, Erasmus universiteit, iBMG

Zo beschrijft Andrew Turnell zijn eigen ervaring met het implementeren van zijn Signs of Safety (SoS) benadering in Australië. In deze oplossingsgerichte benadering voor Jeugdbescherming staat de cliënt centraal. Er wordt niet alleen gekeken naar de problemen maar juist ook naar de mogelijkheden in een gezin. Bovendien werkt SoS actief met het gezin samen en staat de veiligheid van het kind centraal. SoS vraagt met deze benadering andere kennis en vaardigheden van professionals en de omgeving waarin zij werken. Het is daarom wenselijk dat een SoS-implementatie niet alleen oog heeft voor het vakkundig trainen van de professional, maar ook voor de inrichting van het team, de organisatie zelf en zelfs de hele context waarin een professional werkt.

BEZINT EER GE BEGINT!

Over degelijk implementeren is al volop geschreven in de wetenschap, beleid en praktijk. Niet elke implementatie vraagt dezelfde strategie en het is daarom van belang om vooraf te bepalen wat nodig is. In onze studie, hebben we eerst nagedacht over de implementatiebehoefte van Signs of Safety. We hebben daarvoor literatuur bekeken over implementatie strategieën, maar ook eerdere implementatie ervaringen met SoS onderzocht. Hieruit weten we dat een implementatie alleen kans van slagen heeft als niet alleen de professional oplossingsgericht gaat werken maar de hele omgeving deze werkwijze omarmt. In theoretische zin hebben we het dan over een multi-level implementatie strategie waarin niet alleen aandacht is voor de gebruiker (hier professional), maar ook voor de omgeving van de gebruiker namelijk het team, de organisatie en de organisatorische context. Deze verschillende niveaus zijn constant met

elkaar in interactie en beïnvloeden daarmee het implementatieproces in positieve of negatieve zin. Cretin en collega's (2004)¹ noemen deze interactie de "chain of action". Deze multi-level benadering sluit goed aan bij de implementatiebehoefte van een SoS.

MULTI-LEVEL IMPLEMENTEREN, IS DAT TE LEREN?

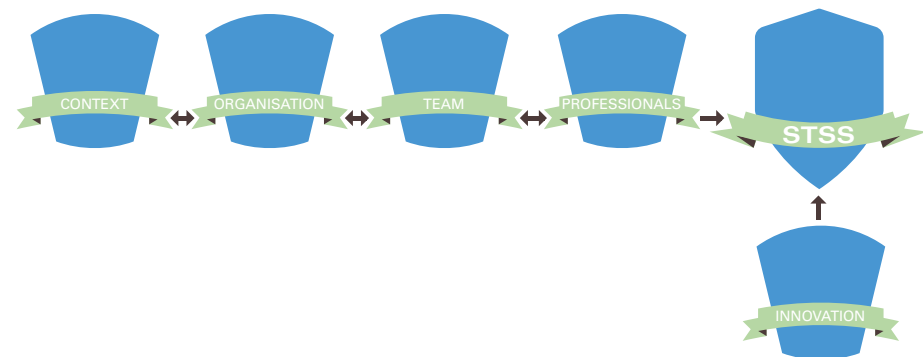
In onze studie hebben we gekeken naar de implementatie van Samen Veilig Stap voor Stap (SVSS), een met SoS vergelijkbare methodiek, binnen de Jeugdbescherming in Rotterdam. De SVSS werkwijze gaat uit van een integrale aanpak waarbij cliënten en hun omgeving betrokken zijn en waarbij het potentieel van de gezinnen wordt benut. Vaak zijn daarbij meerdere vormen van hulpverlening betrokken. Het is daarom van groot belang om een multi-level implementatie strategie voor SVSS te gebruiken, om de kans op succes zo groot mogelijk te maken. **(FIGUUR 1)** Professionals hebben daarbij een centrale rol. Vanuit het perspectief van de professional bekeken we als het ware wat de professional nodig heeft. Zo kunnen we een beeld schetsen van hoe de omgeving van de professional eruit moet zien, waarin effectief werken met SVSS mogelijk wordt.

HOE IS DE IMPLEMENTATIE DOOR PROFESSIONALS ERVAREN?

In het voorjaar van 2015 hebben we daarom 138 professionals gevraagd om een vragenlijst in te vullen over hun eigen competenties en veranderbereidheid maar ook over hoe het team, de organisatie en de context hen steunt in het doorvoeren van SVSS. Om de kwaliteiten van de implementatie strategie op verschillende niveaus te kunnen analyseren hebben we gebruik gemaakt van het model van Cretin en hebben deze geconcretiseerd met het Meetinstrument voor Determinanten van Innovaties, de zogenaamde MIDI (Fleuren et al, 2012²). Dit meetinstrument helpt projectleiders bij het verwezenlijken van een multi-level strategie. MIDI onderscheidt kenmerken van de vernieuwing zelf (hier SVSS), van de gebruiker (professional), de organisatie (team en organisatie) en de sociaal-politieke context. **(FIGUUR 2)**

De resultaten laten zien dat 20% regelmatig met SVSS werkt. Het al dan niet gebruiken van SVSS komt volgens professionals vooral door hunzelf. Het volgen van een SVSS training en de steun van collega's die ook met SVSS werken zijn daarbij van belang.

"Het gebruik van SVSS wordt voor 25% verklaard door het professionele niveau en voor 13% door het team, de organisatie en de context"

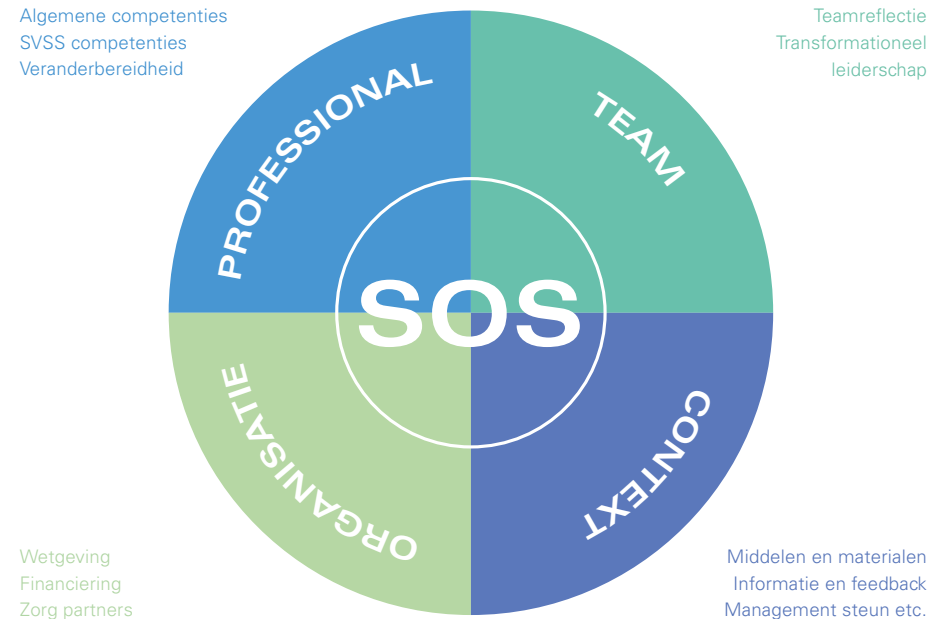
FIGUUR 1

Hoewel er dus een mooie eerste stap gezet is in de implementatie van SVSS is er geen sprake van een multi-level aanpak. Een vervolg implementatie is daarom wenselijk. Dat roept de vraag op hoe een vervolg implementatie kan komen tot een multi-level benadering?

PROFESSIONAL IN DE LEAD

Een effectieve implementatie van SVSS is in grote mate afhankelijk van de professional zelf. Het gaat hierbij om professionele competenties maar ook om attitudes zoals veranderbereidheid. Een oplossingsgerichte professional is een lerende en betrokken professional. Een professional die beschikt over oplossingsgerichte competenties zoals het expliciet gebruikmaken van de vermogens in een gezin en het actief laten participeren van het gezin in hulpverleningsprocessen. We hebben professionals daarom gevraagd of ze zich competent genoeg voelden om met SVSS te werken. Daarbij hebben we algemene competenties voor jeugdbescherming uitgevraagd waaronder vragen over het herkennen van kindermishandeling, over het handelen bij kindermishandeling, over het inzetten, coördineren en evalueren van het stappenplan (van Rossum et al., 2008)³. Daarnaast hebben we SVSS-specifieke competenties uitgevraagd, zoals het stimuleren van kwaliteiten in het gezin en het stimuleren van een actieve rol van gezinnen zelf in de vorming van het stappenplan. Uit onze analyse blijkt dat getrainde en ongetrainde professionals zich even competent voelden. Dat betekent dat alle professionals zich competent genoeg voelen om te werken met SVSS, maar uit de evaluatie blijkt dat SVSS-getrainde professionals SVSS wel meer gebruiken.

Het werken met SVSS vergt een verandering in werkwijze en daarom hebben we ook gekeken naar veranderbereidheid bij professionals. Metselaar, Cozijnsen, & Van Delft (2011)⁴ onderscheiden daarbij de eigen motivatie voor een verandering (willen), de druk van buitenaf om te veranderen (moeten) en de facilitering van een verandering (kunnen). In onze studie geven professionals aan wel te willen veranderen maar minder de noodzaak te voelen (het moeten). Bovendien hebben ze het gevoel minder goed te kunnen veranderen omdat ze onvoldoende worden gefaciliteerd door de organisatie (kunnen). Dat betekent dat een vervolg-implementatie de noodzaak tot veranderen (het moeten) beter kan verhelderen en bovendien dat de organisatie de verandering beter kan faciliteren.

FIGUUR 2

HET TEAM ALS LERENDE SPEELTUIN VOOR PROFESSIONALS

De directe omgeving van de professional ondersteunt een implementatie door deze vanuit het team te stimuleren. Een reflectief team bijvoorbeeld is een daadkrachtig en verandervermogend team dat een implementatie stimuleert. Een reflectief team is dus een lerend team en dat sluit perfect aan bij het oplossingsgericht werken. De teams uit onze studie bleken te beschikken over dit reflectief vermogen, maar onze analyses laten ook zien dat het team geen invloed heeft op het gebruik van SVSS. Dat betekent dat de potentie van het team niet benut wordt voor het effectief implementeren van SVSS. Dat is jammer, want professionals die in hun omgeving een collega hebben die SVSS gebruikt, zijn meer geneigd de methodiek zelf ook te (blijven) gebruiken, blijkt uit ons onderzoek. Nota bene is het helemaal in lijn met het oplossingsgerichte gedachtegoed om samen met een team oplossingsgericht aan de slag te gaan. Volgens SoS moet het team doordrenkt zijn met oplossingsgerichte elementen zoals bijvoorbeeld teamvergaderingen en intercollegiale casusbesprekingen waarin kwaliteiten centraal staan en participatie van gezinnen. Sommig onderzoek stelt zelfs dat het team zelf ook op een oplossingsgerichte manier om moet gaan met haar eigen problemen, dus bekeken vanuit de eigen kwaliteiten en vanuit een actieve participatie van alle teamleden. Een vervolimplementatie van SVSS kan de reflectieve kwaliteit van het team dus veel beter benutten en verbinden aan de implementatie opdracht door meer samen te leren, vanuit proactieve teamsamenwerking en gericht op kwaliteiten van het team.

De mate van teamfunctioneren hangt voor een groot deel af van het soort leiderschap. Volgens de literatuur is een transformationeel leider bij uitstek een leider die mensgericht is, relaties bouwt en de organisatie helpt om open te staan voor verandering. Dit sluit mooi aan bij een reflectief team. Het gebruikt een bottom-up benadering en dat sluit aan bij de zienswijze van het oplossingsgericht werken en daarom hebben wij de mate van transformationeel leiderschap bij teammanagers bekeken. Professionals zeggen deze managementstijl bij hun leidinggevende te ervaren, maar ook hier blijkt uit ons onderzoek dat de invloed van deze leiders op het gebruik van SVSS klein is. Vervolg-implementatie kan dan

ook verbeteren door de transformationeel leider een explicietere rol te geven, bijvoorbeeld bij het stimuleren van uitwisseling tussen professionals, het monitoren van de implementatie en het aanmoedigen van mensen die al werken met SVSS.

DE FACILITERENDE ORGANISATIE

Naast de professional en het team heeft de organisatie een grote rol bij het ondersteunen van een implementatie. Hoe beter de organisatie de implementatie faciliteert hoe groter de kans op succes. Deze faciliterende rol wordt geconcretiseerd als onder andere capaciteit, financiële middelen, management steun, beschikbare materialen, coördinatie, informatie en feedback. We hebben de implementatie gemonitord. Professionals geven terug dat zij zich onvoldoende gefaciliteerd voelen door de organisatie. En dat gevoel komt ook terug in andere studies naar de implementaties van SoS. Wat de organisaties uit deze studies gemeen hebben, is dat zij hun implementatie onvoldoende vormgeven vanuit de organisatie en te snel denken in termen van het trainen van professionals alleen. Hierbij wordt voorbij gegaan aan procesmatige karakter van een verandering dat vraagt om management-steun, beschikbare materialen en capaciteit om de verandering daadwerkelijk te volbrengen. Een vervolg-implementatie kan de MIDI goed gebruiken om de faciliterende rol van de organisatie beter vorm te geven. Het helpt de organisatie ook om bijvoorbeeld aan een financier inzichtelijk te maken wat een verandering aan investering van een organisatie vraagt. De omgeving van de organisatie heeft daarbij een belangrijke rol om op hun beurt de organisatie de middelen te bieden die nodig zijn voor het ontwikkelproces.

CONTEXT GEEFT GROEN LICHT

De contextuele omgeving (zoals wet- en regelgeving) van de implementatie van SVSS is gunstig op het moment. De nieuwe Jeugdwet van 2015 geeft een flinke impuls aan oplossingsgericht werken door het eigen kracht gericht werken te stimuleren en de professional de regie te geven. Het is overigens geen nieuwe ontwikkeling, want in de jaren '90 spraken we al over oplossingsgericht werken en in veel bestaande werkwijzen zijn al elementen terug te vinden, denk aan de Deltamethodiek voor Jeugdbescherming. Dat betekent dat niet alleen de wet- en regelgeving de ontwikkeling ondersteunt, maar dat ook het vak al langere tijd op

zoek is naar meer oplossingsgericht werken. Met andere woorden, groen licht vanuit de contextuele kant. Vervolg-implementatie kan gebruik maken van deze positieve context door professionals meer inzicht te geven in de wettelijke ambities en de transformatie doelstellingen. Wat een punt van aandacht is, is in hoeverre de subsidieverstrekker de organisatie faciliteert in de ontwikkeling van SVSS. Ons onderzoek heeft dit niet meegenomen, maar het is te verwachten dat de hoeveelheid veranderingen van de huidige tijd, een implementatie als SVSS onder druk zet. Daarnaast is het wenselijk om niet eigenstandig deze ontwikkeling voort te zetten maar in gezamenlijkheid met de hele keten. Hierdoor kan eenduidigheid ontstaan in werkwijzen wat voor professionals en gezinnen zelf wel zo prettig is. Iedereen spreekt dan dezelfde taal.

VAN LOSSE COMPETENTIES NAAR MULTI-LEVEL STRATEGIE

We zijn op weg naar een eigen kracht bevorderende jeugdbescherming en dat is goed nieuws. Daar zijn professionals, beleid en wetenschap het wel over eens. De eerste stappen zijn gezet, maar een vervolg is noodzakelijk. Uit onze studie blijkt dat de professional, het team, de leiders en de context beschikken over voldoende kwaliteiten voor het implementeren van SVSS. Echter, er is nog te weinig interactie tussen de niveaus waardoor het succes van de implementatie beperkt is. Er is zeggezegd nog geen sprake van een multi-level implementatie. Vooral de facilitering vanuit de organisatie kan beter worden vormgegeven. Een vervolg-implementatie kan zich dan ook richten op een verdiepen van de faciliterende rol van de organisatie. De MIDI kan daarbij ondersteunend zijn. Daarnaast is het noodzakelijk dat dergelijke ontwikkelingen vormgegeven worden met een degelijk implementatieproces en met goede monitoring. We noemen het expliciet een proces omdat het uitgaat van een doorlopend circulair proces van implementeren, monitoren, en verbeteren. Elke stap brengt ons een beetje dichterbij oplossingsgericht werken en dat is precies wat Turnell bedoelde met zijn organisatorische reis naar een betere Jeugdbescherming.

Met speciale dank aan: ZonMw, Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond, Erasmus School of Health Policy & Management en het Nederlands Jeugdinstituut.

1. S. Cretin, S.M. Shortell, E.B. Keeler, *An evaluation of collaborative interventions to improve chronic illness care. Framework and study design*, Evaluation Review, 28 (1) (2004), pp. 28-51.
2. M.A.H. Fleuren, T.G.W.M. Paulussen, P. Van Dommelen, S. Van Buuren (Eds.), *Towards a measurement instrument for determinants of innovations*, International Journal for Quality in Health Care, 26(5) (2012), pp. 501-510.
3. Van Rossum, J., Ten Berge, I., & Anthonijsz, I. (2008). *Competenties in relatie tot de aanpak van kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
4. E.E. Metselaar, A.J. Cozijnsen, P. Van Delft (2011). *Van weerstand naar veranderbereidheid: over willen, moeten en kunnen veranderen*, Holland Business Publications, Heemstede.

BOUCHRA NADRAOUI, GEZINSCOACH

IMPLEMENTEREN
BEGINT MET
VERLEIDEN

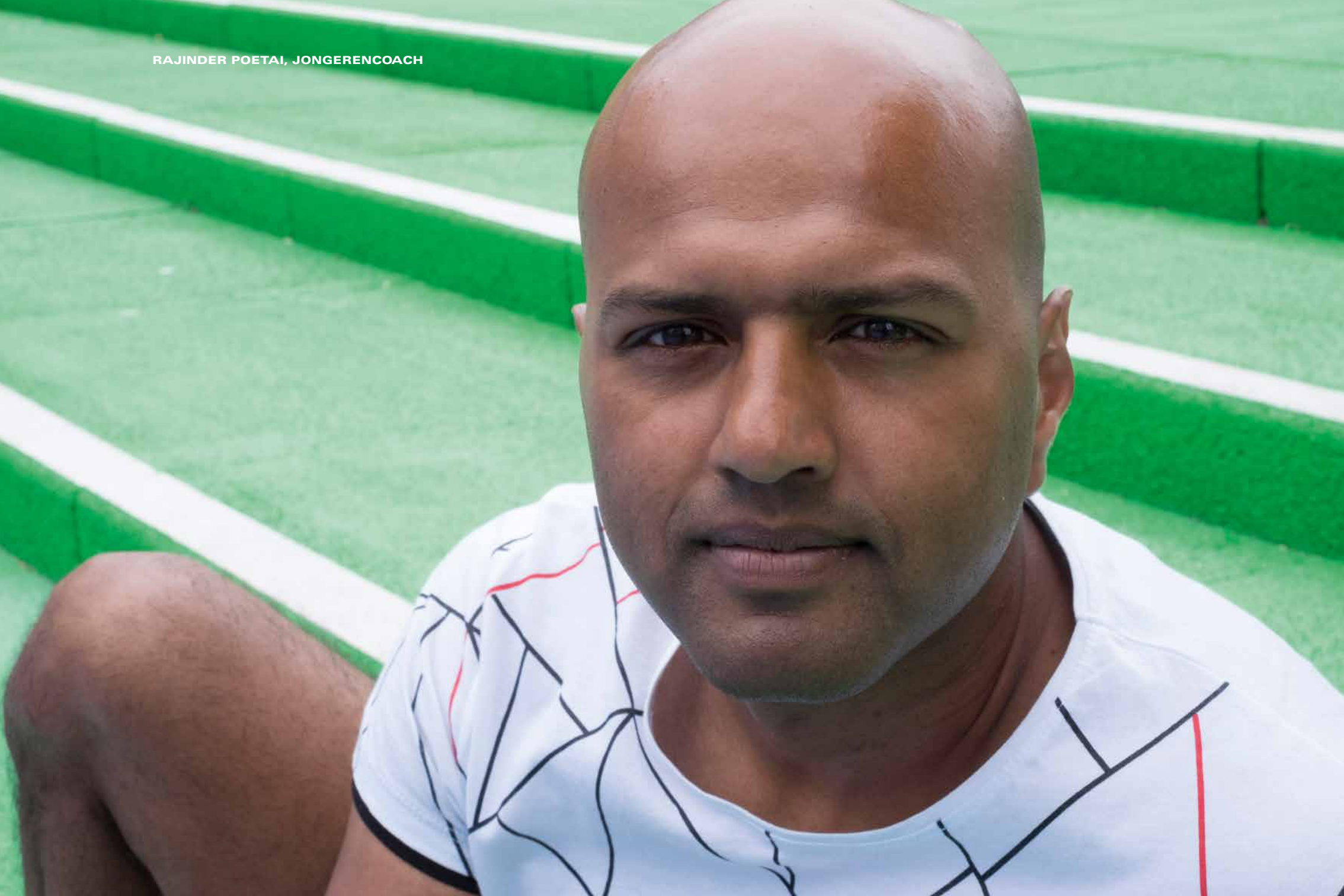
In de rapportage "Eigen kracht bevorderen in de Jeugdbescherming, een reis op zich!" concludeert Brigit Rijbroek dat de eerste stappen zijn gezet naar een eigen kracht bevorderende jeugdbescherming en dat een vervolg noodzakelijk is. Voor dat vervolg zijn tijd en ruimte voor de professionals nodig en moet er een degelijk implementatieproces, inclusief monitoring, worden opgezet. Hier voelen we direct de spanning: (leer)tijd en ruimte voor professionals in deze tijd van wachtlijsten en zware casuïstiek. Interessant gegeven in deze rapportage is dat de professionals zich competent genoeg voelen om SVSS uit te voeren en dat zij ook nog bereid zijn tot veranderingen. Ze geven daarbij aan dat ze onvoldoende gefaciliteerd worden en misschien wel veel belangrijker: *dat ze de noodzaak tot verandering minder voelen*. De professionals zijn dus wel bereid te veranderen maar zien de noodzaak niet. Ze zijn (nog) niet overtuigd van het feit dat zij hun werk beter doen met SVSS. Dat past ook bij het beeld gezien het feit of de medewerkers een training SVSS gevolgd hadden van invloed was op het gevoel genoeg competent te zijn. Medewerkers die

geen training hadden gevolgd vonden zich ook competent genoeg. Er was wel een direct verband tussen het volgen van de training en het uitvoeren van SVSS. Deze mensen waren overtuigd! Onze jeugdzorgprofessionals werken onder de druk van wachtlijsten en zware casuïstiek. Casuïstiek die ze met hun eigen professionele werkwijze, vaak al jaren, goed uitvoeren. "Natuurlijk bereid tot verandering, maar het gaat toch goed zo?" Dat is de impliciete overtuiging van medewerkers. Bij de implementatietrajecten van nieuwe methodieken voor professionals zouden we naast de randvoorwaarden als tijd en ruimte faciliteren ook aandacht moeten hebben voor verleiding. Verleiding om iets nieuws te proberen en te ervaren. Zo kunnen nieuwe overtuigingen opgebouwd worden. Tijd om ons licht op te steken in de reclamebranche.

Waar een wil is, is een weg...

Anja Bremer, Raad voor de Kinderbescherming, Regio Rotterdam-Dordrecht

RAJINDER POETAI, JONGERENCOACH

HOOFD STUK 3

VRAAGVERHELDERING DOOR DE WIJKTEAMS

Ingrid Kruizinga, Yulius Academie

Eén van de vraagstukken waar ST-RAW zich op heeft gericht is de methode van vraagverheldering door de wijkteams. Na de transformatie van de jeugdzorg zijn er in Rotterdam integrale wijkteams gevormd, die burgers van jong tot oud ondersteunen bij complexe vraagstukken op verschillende leefgebieden. Wijkteammedewerkers zijn professionals die werkzaam zijn bij verschillende moederorganisaties en van daaruit hun eigen expertise en werkwijze inbrengen in een wijkteam. Het is echter voor iedereen een nieuwe manier van werken; er moet breed uitgevraagd worden, zodat de situatie van de klant zo compleet mogelijk in kaart gebracht kan worden en blinde vlekken zo veel mogelijk vermeden worden. Om de wijkteammedewerkers hier bij te ondersteunen is door Yulius, in opdracht van de Gemeente Rotterdam, het vraaganalyse instrument (VAI) ontwikkeld, in samenwerking met experts van verschillende (geestelijke-) gezondheidszorg instellingen in Rotterdam.

HET VAI

Het VAI bevat vragen die aan klanten van het wijkteam gesteld kunnen worden, om op die manier de situatie van de klant zo breed mogelijk in beeld te brengen. De methodiek van het VAI biedt ondersteuning om:

- De aanwezige problematieken, risicofactoren en beschermende factoren in beeld te krijgen
(*Wat gaat goed, wat gaat niet goed?*);
- De signalen van diverse problematieken op te vangen en de ernstige risico's te taxeren (zoals o.a. huiselijk geweld, misbruik, zelfbeschadiging, suïcidaliteit, agressie);
- Prioritering van doelen te onderbouwen en samen met de cliënt te komen tot een plan van aanpak;
- Bepalen op welke wijze het gezin en het netwerk in eigen kracht kan worden gezet
(*Wat kan het gezin doen?*);

- Een gefundeerd en geïnformeerd besluit te kunnen nemen over waar en wanneer doorverwijzing naar specialistische zorg nodig is, zowel bij aanwezigheid van ernstige risico's alsook om verslechtering en chroniciteit van problematiek te voorkomen
(*Wat kan de specialist doen?*);
- Een goede vraag aan het consultatie en diagnostiek team te kunnen formuleren en hen zo effectief mogelijk van de benodigde informatie te kunnen voorzien
(*Waar wil ik meer over weten? Wat weten we al?*);
- Te bepalen welke basiszorg of ondersteuning door het wijkteam zelf geboden kan worden
(*Wat kan het wijkteam zelf doen?*);
- Een gezamenlijk kijk- en analysekader te ontwikkelen;
- Richting geven aan de werkprocessen van de wijkteams.

De theoretische basis van het VAI is het Engelse Framework for the Assessment of Children in Need and Their Families¹. Hieruit zijn een aantal leefgebieden opgenomen in het VAI die te maken hebben met 'wonen, werken en de omgeving', 'welzijn volwassene' en 'ontwikkeling jeugdige', zie **FIGUUR 1**. Daarnaast omvat het VAI enkele ondersteunende hulpmiddelen, zoals een maandbegroting en netwerkkaart, die ingezet kunnen worden als daar behoefte aan is. Alle verzamelde informatie kan vervolgens geanalyseerd worden met behulp van de DraagKracht DraagLast analyse (DKDL). Dit is dan het uitgangspunt voor het ondersteuningsplan.

Op basis van de aanmelding en hulpvraag bepaalt de wijkteammedewerker samen met de klant welke leefgebieden relevant zijn om te bespreken. Het is relevant om de leefgebieden uit te vragen waar problemen spelen. Mogelijk zijn deze problemen een risicofactor voor problematiek op andere leefgebieden, en dan kan het relevant zijn om ook deze leefgebieden uit te vragen. Als het juist heel goed gaat op een bepaald leefgebied, kan het ook relevant zijn om dit uit te vragen, aangezien positieve factoren mogelijk gebruikt kunnen worden om de klant in zijn of haar eigen kracht te zetten. Het is aan de professional om te bepalen welke vragen gesteld dienen te worden en hierbij is het VAI ondersteunend. Het is dus nadrukkelijk niet de bedoeling dat alle vragen in het VAI aan de klanten gesteld worden.

AANDACHTSGEBIED B

Welzijn volwassene(n)

AANDACHTSGEBIED C

Ontwikkeling jeugdige(n)

FIGUUR 1 AANDACHTSGEBIEDEN VAN HET VAI

De vraaganalyse met het VAI levert een volledig overzicht op. Hiervoor is gekozen, omdat het belangrijk is de verschillende factoren in beeld te krijgen die elkaar beïnvloeden en eventuele problematiek in stand houden. Zo kan goed worden bepaald hoe de problematiek kan worden aangepakt en hoe het gezin in eigen kracht gezet kan worden. Door met de klant het gesprek aan te gaan over de context en de beïnvloeding van verschillende factoren, kan er dieper worden ingegaan op de vraag achter de vraag. Het is belangrijk om in een eerste fase al een helder overzicht te hebben in plaats van later met problemen geconfronteerd te worden. Daarnaast is het belangrijk om goed geïnformeerd beslissingen te nemen met betrekking tot doorverwijzing, zodat juiste hulp kan worden ingezet. Dit kan pas nadat er een volledig overzicht is verkregen van de situatie.

Nadat het VAI in 2015 is opgeleverd, hebben een aantal verbeterrondes plaatsgevonden. Ook hierbij heeft Yulius input gekregen van experts uit het veld. Halverwege 2016 is het VAI gedigitaliseerd, zodat het ook op een computer ingevuld kan worden.

TRAININGEN EN ONDERSTEUNING

Alle wijkteams hebben de geaccrediteerde training over de toepassing van het VAI ontvangen; er zijn 44 VAI trainingen gegeven aan 708 wijkteammedewerkers en wijkteamleiders in Rotterdam. De trainingen waren een samenwerking tussen de Gemeente Rotterdam, Horizon en Yulius. De training duurde een dag, waarbij de achtergrond en theorie van het VAI werden toegelicht. Het was een eerste kennismaking met het VAI, waarbij de wijkteammedewerkers ook de gelegenheid kregen om er zelf mee aan de slag te gaan. De trainingen zijn over het algemeen met een ruim voldoende geëvalueerd.

Directeur van de Yulius Academie en psychiater, dr. Athanasios Maras, verzorgde bij elke training een gedeelte over (jeugd-) GGZ en het belang van vroeg signaleren. Om daar dieper op door te kunnen gaan, was er de mogelijkheid voor de teams om op een later moment met hem een casus te bespreken, aan de hand van het VAI. Verschillende teams hebben hier gebruik van gemaakt en vonden dit een waardevolle aanvulling op de training.

ONDERZOEK

Na implementatie van het VAI is er in de periode november 2016 tot februari 2017 een onderzoek uitgevoerd naar de gebruikerservaring van het VAI. Dit was een samenwerking tussen Yulius en de onderzoeksafdeling van de Gemeente Rotterdam. Hiervoor zijn 26 wijkteammedewerkers en 5 wijkteamleiders geïnterviewd over hun ervaringen met en visie op het VAI. Deze medewerkers waren afkomstig uit 15 wijkteams. De groep medewerkers die deelnamen aan dit onderzoek was gevarieerd wat betreft hun achtergrond, werkervaring, focus op jeugd of volwassenen en wijze van toepassen van het VAI.

De meningen van wijkteamleiders en wijkteammedewerkers die het VAI hebben toegepast blijken genuanceerd en afhankelijk van de manier waarop het VAI ingezet wordt. De wijkteams zijn nog op zoek naar een manier waarop het VAI ingezet kan worden, zodat het hen optimaal ondersteunt bij de werkzaamheden en dus zinvol is voor zowel wijkteammedewerker als klant. Het is voor sommigen onduidelijk welke onderdelen verplicht toegepast moeten worden en wat de relatie van het VAI is met andere instrumenten die wijkteams gebruiken. Wanneer het VAI zodanig wordt ingezet dat het wijkteammedewerkers ondersteunt bij hun werkzaamheden, wordt de meerwaarde van het instrument ingezien voor de klant. Al met al kunnen we concluderen dat de geïnterviewde medewerkers over een aantal aspecten van het VAI, zoals de ondersteuning bij de brede uitvraag, positief zijn. Over andere doelen van het VAI, zoals het bevorderen van de communicatie binnen het team, de communicatie met ketenpartners, het voeren van casusregie, de kwaliteit van het ondersteuningsplan, zijn nog geen uitspraken te doen. De ervaringen zijn nog te beperkt.

Een belangrijke kernconclusie uit dit onderzoek is dat het gedachtengoed dat aan het VAI ten grondslag ligt nog te weinig is neergedaald op de werkvloer. Dat blijkt onder meer uit het gegeven dat medewerkers moeite hebben om de brede uitvraag te legitimeren tegenover de klant. Niet alle medewerkers zijn zich bijvoorbeeld bewust van de achterliggende gedachte achter sommige vragen in het VAI en waarom deze belangrijk zijn om te stellen. Daarnaast is men nog te weinig in staat om een samenhangende analyse te maken van de situatie op basis van het VAI. Hierbij is het belangrijk op te merken dat dit onderzoek een

tijd geleden plaatsvond (eind 2016, begin 2017). De wijkteams hebben zich in de tijd daarna verder ontwikkeld, waardoor de uitkomsten nu wellicht anders zouden zijn. We hebben ons best gedaan om een zo divers mogelijke groep wijkteammedewerkers te interviewen, maar gezien het relatief kleine aantal ten opzichte van de grote groep wijkteammedewerkers in Rotterdam, zullen de resultaten beperkt te generaliseren zijn. Desondanks gaf het onderzoek destijds inzicht in de knelpunten waar wijkteammedewerkers tegenaan lopen en bood dat aanknopingspunten voor vervolgstappen.

EN NU?

Eén van de conclusies van het onderzoek was dat wijkteammedewerkers nog te weinig in staat zijn om een samenhangende analyse te maken van de situatie op basis van het VAI. Vanuit de Gemeente Rotterdam is er intensiever ingezet op de professionalisering van de wijkteammedewerkers. Bovendien wordt de digitale VAI binnenkort op een betere manier aangeboden, doordat het opgenomen gaat worden in een nieuw registratiesysteem dat de werkprocessen beter zal ondersteunen. Momenteel wordt er hard gewerkt aan de ontwikkeling van dit nieuwe systeem (die overigens beschikbaar zal zijn voor alle Rotterdamse loketten en niet alleen voor de wijkteams) en is daar vanuit ST-RAW ook over meegedacht.

Om beter zicht te krijgen op de werkprocessen van de wijkteams, is het belangrijk om te weten hoe de besluitvorming tijdens de vraagverheldering verloopt. Daar is weinig over bekend en dat zal de focus zijn van een nieuw onderzoek. Dit onderzoek is dus niet gericht op het VAI, maar er wordt breder gekeken naar het proces van professionele besluitvorming binnen wijkteams. Dit is van belang voor de kwaliteit van de dienstverlening en ondersteuning aan cliënten en burgers. Het perspectief van burgers zal dan ook een belangrijk onderdeel van dit onderzoek zijn. Het onderzoek is in maart 2018 van start gegaan en de benodigde (vijf) enthousiaste wijkteams hebben zich al aangemeld voor deelname. Naar verwachting wordt het onderzoek in het laatste kwartaal van 2018 afgerond. De uitkomsten zullen gezamenlijk met wijkteams, hulpaanbieders en ketenpartners geïnterpreteerd worden en het vertrekpunt vormen voor verdere verbetering van de kwaliteit van de besluitvorming. Eventuele vervolgacties kunnen mogelijk nog onder de paraplu van ST-RAW plaatsvinden.

1. Department of Health, 2000. Framework for the Assessment of Children in Need and their Families.

HET LEREN STELLEN VAN DE JUISTE VRAGEN

Twee jaar geleden heb ik op de Focusdag de inspirerende workshop Vraag Analyse Instrument (VAI) gevolgd. Deze werd door psychiater dr. Athanasios Maras gegeven.

De cursisten hebben tijdens de workshop door middel van rollenspellen de juiste vragen leren stellen, zodat de problematiek waar de cliënt mee worstelt helder wordt.

Uitgangspunt van deze workshop was dat de wijkteammedewerker de VAI gebruikt als hulpmiddel en houvast om beter te leren in te zoomen op levensgebieden die in het gesprek met de cliënt naar voren komen. Met andere woorden de VAI is geen vragenlijst die je afneemt maar een hulpmiddel om te achterhalen wat de problematiek van de cliënt is.

Een wijkteammedewerker heeft in eerste instantie als taak voeling te krijgen met de problematiek van de individuele cliënt. De hulpverlener kan daarin slagen door zich met de cliënt te verbinden en zo een vertrouwensrelatie aan te gaan. Tijdens dit gesprek is het de kunst om samen met de cliënt te onderzoeken wat er aan de hand is en hoe het is ontstaan.

De VAI was bedoeld als hulpmiddel om de wijkteammedewerkers te ondersteunen met het stellen van de juiste vragen. Helaas is bij de introductie van het vraaganalyse instrument aan de wijkteammedewerkers benadrukt dat alle vragen stuk voor stuk met de cliënt moeten worden doorgenomen. Het beeld dat

vervolgens blijft hangen, ook bij de Rotterdamse Rekenkamer¹, is dat de wijkteammedewerkers met de cliënt een 30 pagina tellend intakeformulier moeten doornemen!

Mijns inziens heb je voor het stellen van de juiste vragen in de eerste plaats kennis nodig over wat de mogelijke oorzaken zijn van probleemgedrag en welke factoren zorgen dat probleemgedrag in stand wordt gehouden. De gedragsdeskundige verbonden aan het wijkteam heeft naar mijn idee een belangrijke taak om de kennis hieromtrent bij de wijkteammedewerkers te vergroten. Hiervoor kan aangesloten worden bij de casuïstiek bespreking die wijkteammedewerkers in de wijkteams één keer in de twee weken hebben.

Daarnaast vraagt het stellen van de juiste vragen veel oefening. Een regelmatige terugkerende training gesprekstechnieken met acteurs is mijns inziens noodzakelijk. De wijkteammedewerkers geven aan hier ook behoefte aan te hebben.

Berend Veerbeek, Wijkteamleider Rotterdam

1. Rekenkamer Rotterdam. Het komt niet in de buurt; onderzoek naar aanpak knelpunten functioneren wijkteams. Rotterdam, juni 2018.

ROWAN DEN HOLLANDER, WIJKTEAMMEDEWERKER

HOOFD

STUK 4

RUIMTE VOOR REGIE MET MIJN PAD, EEN NIEUWE TOOL DIE JONGEREN EEN STEM GEEFT

Inge Bramsen, Hogeschool Rotterdam

Chris Kuiper, Hogeschool Rotterdam, Horizon Jeugdzorg & Onderwijs

Mieke Cardol, Hogeschool Rotterdam

Mijn Pad is een geschikte tool die jeugdhulpverleners kunnen inzetten om eigen regie bij jongeren te faciliteren en het netwerk daarbij te betrekken.

“Jeffrey¹, 18 jaar, is aangemeld bij het wijkteam. Het afgelopen jaar ging het slecht op school, vader was ziek. Jeffrey gaat om met verkeerde vrienden, is met de politie in aanraking gekomen. Zelf ziet Jeffrey geen problemen. Het gaat goed met hem.”

“Noah is 12 jaar, zij woont bij oma die haar pleegmoeder is. Noah's moeder heeft ernstige psychiatrische problematiek. Vader is niet in beeld. Noah is opstandig, er zijn spanningen thuis. Pleegmoeder maakt zich zorgen.”

Sinds 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de jeugdhulp. Er zijn wijkteams gevormd die de opdracht hebben om zoveel mogelijk aan te sluiten bij eigen krachten en mogelijkheden van jongeren en gezinnen. Om dat te doen gaan zij allereerst in gesprek met jeugdigen en gezinnen om te evalueren wat er nodig is.

Het is een uitdaging om een goede samenwerkingsrelatie op te bouwen met jongeren zoals Jeffrey en Noah die zelf geen duidelijk verwoorde hulpvraag hebben en problemen op meerdere leefgebieden. Mensen om hen heen maken zich zorgen of ervaren overlast. Zij zien opstandige jongeren die zelf geen problemen lijken te ervaren en weinig van zichzelf laten zien. Het is moeilijk om in contact te komen en voorbij het opstandige gedrag te kijken.

Als dat lukt vertellen deze jongeren vaak dat zij zich niet begrepen voelen. Nogal eens hebben zij, na vele teleurstellende of traumatische ervaringen, grote

moeite om mensen te vertrouwen. Vaak maken zij deel uit van een kwetsbaar of kansarm gezin, ouders zonder werk, met schulden of geldzorgen, en/of psychiatrische problematiek. De culturele achtergrond is divers.

Hulpverleners zijn passanten in deze levens, hoe kunnen zij een blijvende verandering bewerkstelligen? Dat is geen eenvoudige opgave. Het is nodig een vertrouwensrelatie op te bouwen, de intrinsieke motivatie van deze jongeren aan te spreken en ervoor te zorgen dat iemand uit het netwerk deze jongere kan gaan steunen, zodat zij uiteindelijk weer op eigen kracht verder kunnen. Vaak is dit een lang en intensief proces, dat alleen kan slagen als er kleine stapjes worden gezet die herkend, gezien en beloofd worden.

Mijn Pad is een nieuwe tool van en voor jongeren met bijpassende begeleidingsmethodiek die dit proces kan faciliteren. De tool is ontwikkeld samen met jongeren en professionals in de residentiele jeugdhulp (Bramsen, Willemse, Kuiper, & Cardol, 2015). Het betrof jongeren voor wie de jeugdrechter een machtiging gesloten jeugdhulp heeft afgegeven, omdat hun ontwikkeling ernstig werd bedreigd en zij en/of het gezin niet bereikbaar waren voor vrijwillige hulpverlening (Vermaat, 2015).

Al snel bleek Mijn Pad breder inzetbaar. Jongeren gaven aan dat als zij eerder over deze tool hadden kunnen beschikken er veel ellende voorkomen had kunnen worden. Om die reden wilden wij onderzoeken of Mijn Pad eerder, aan de voorkant van de hulpverlening, kan worden ingezet, in de wijkteams. Daarnaast wilden we nagaan hoe het netwerk betrokken kan worden bij het werken met Mijn Pad. In dit artikel staat de training aan wijkprofessionals centraal.

1. DE INTERVENTIE: WIJKTEAMS TRAINEN IN DE METHODIEK MIJN PAD

In het kader van ST-RAW is de SKJ geaccrediteerde training Ontdek Mijn Pad! (Bramsen, 2017) ontworpen voor jeugdhulpverleners in de wijkteams. Tijdens de bijeenkomsten werd enerzijds kennis overgedragen, anderzijds werd geleerd van hulpverleners over hoe Mijn Pad in de wijk kan worden ingezet.

Wat is Mijn Pad? De jongere is eigenaar van Mijn Pad. De tool helpt hen te reflecteren, overzicht te krijgen over hun leven en om stap-voor-stap een pad

uit stippelen voor de toekomst. Er is een werkboek dat uitgeprint kan worden en een vrij toegankelijke interactieve website, de Mijn Pad App (<https://mijnpad.hr.nl>). Jongeren kiezen de onderwerpen uit waarover zij willen praten met een begeleider, en bepalen ook het aantal onderwerpen. Elke keuze die zij maken is goed. De onderwerpen zijn niet probleemgericht maar betreffen alle belangrijke levensgebieden.

EEN JONGERE

“Een superding! Iedereen zou zo’n ding moeten invullen joh. Om erover na te denken. Het is geen eens zo raar. Ook al zit je niet in jeugdzorg.”

Open vragen zetten hen aan het denken over wat er goed gaat, maar ook wat er beter kan. Bij elk onderwerp geven zij een score voor hoe tevreden zij zijn en hoe tevreden zij willen zijn. Wat willen zij veranderen en wat is daarbij de volgende stap? En wat is er nodig om die stap te kunnen zetten?

Jongeren bepalen of zij Mijn Pad alleen invullen of samen met iemand en met wie. Hier is voor gekozen omdat eerst vertrouwen nodig is voordat zij vrijuit kunnen spreken en denken. Ook zijn er onderwerpen waarover zij met niemand durven praten en Mijn Pad geeft hen dan de ruimte dit eerst zelf op een rijtje te zetten. Jongeren kiezen bij het invullen ook wie er schrijft, en degene die schrijft heeft de taak om spreekbuis van de jongere te zijn.

Aan het einde maken zij een score overzicht en bepalen hun prioriteiten. Waarmee zij als eerste aan de slag gaan hoeft niet datgene te zijn waarover zij het minst tevreden zijn. Want dat kan iets zijn waar niet veel aan te veranderen is, of waarvan zij nog niet weten wat eraan te doen. Vervolgens bepalen zij welke acties zij de komende tijd als eerste gaan ondernemen. Er is ook een stappenteller waarmee zij bij de uitvoering van hun stappenplan kunnen bepalen wat er goed gaat en wat anders of beter kan.

EEN PROFESSIONAL

“Zeer helder, methodisch, begrijpelijk voor de jongere en uitnodigend. Jullie slaan hiermee de spijker op de kop.”

De rol van de professional is volgend, coachend, en steunend, erop gericht de jongere zelf tot antwoorden te laten komen. Vaak vertellen jongeren eerst over wat er goed gaat. Het is erg belangrijk hen daarin te bekrachtigen. Sommige jongeren vertellen in het begin erg weinig; juist dan is het belangrijk om hen in datgene wat zij vertellen te bevestigen: als zij gaan ervaren dat wat zij vertellen wordt gehoord en begrepen zullen zij langzaam maar zeker meer gaan vertellen, en meer initiatieven gaan nemen.

Jongeren hebben mogelijk over sommige onderwerpen nog geen mening en zullen die door stiltegebruik en positieve bekrachtiging gaan vormen. En dat is belangrijk omdat zij dan intrinsiek gemotiveerd raken en doelen gaan stellen waar zij zelf achter staan. Het stappenplan dat zij dan maken, ervaren zij dan ook echt als hun eigen plan.

Na het invullen van Mijn Pad krijgt de jongere de leiding om iemand uit het eigen netwerk te betrekken bij zijn of haar stappen- en actieplan. Zo kan er binnen het netwerk rondom de uitkomsten van Mijn Pad een dialoog op gang komen, waarbij het welzijn en de toekomst van de jongere centraal staan.

2. METHODE, CONTEXT EN ONDERBOUWING

Mijn Pad is gebaseerd op de visie dat autonomie ontwikkeling in de adolescentie gericht is op het leren maken van keuzes waar de jongere achter staat en die passen bij de manier waarop hij/zij in het leven staat. En dat autonomie een voorwaarde is voor participatie zoals de jongere dat zelf wil en die past bij zijn/haar situatie en mogelijkheden (Cardol, De Jong, & Ward, 2002; Deci & Ryan, 2012; Ryan & Deci, 2000, 2006).

De begeleiding volgt de principes van autonomie ondersteuning (Beyers, Soenens, & Vansteenkiste, 2013; Bramsen et al., 2015; Joussemet, Landry, & Koestner, 2008). Dit betekent dat ouders en jeugdhulpverleners:

- empathisch zijn: zij houden rekening met het perspectief en de gevoelens van de jongere,
- keuzemogelijkheden bieden en ruimte laten voor eigen initiatief,
- een zinvolle verantwoording geven voor taken die opgedragen worden en

- bij het aangeven van grenzen zo min mogelijk gebruik maken van externe druk, drang en dwang en zo veel mogelijk werken op basis van overtuigingskracht. Ook wordt bij het aangeven van grenzen rekening gehouden met gevoelens en perspectief van de jongere.

Als wij willen dat professionals ruimte maken voor regie door de jongere, is het nodig dat ook de professional ruimte heeft voor regie, en dat de training aansluit bij de leerbehoefte van professionals. Twee intensief jongeren coaches zijn daarom betrokken bij het vormgeven van de training. Ook zijn twee jeugd en gezinscoaches aangeschoven.

3. EERSTE RESULTATEN: TWEE DILEMMA'S²

Een groep van twee jongerencoaches, drie jeugd- en gezinscoaches en twee pleegzorgbegeleiders heeft de training inmiddels afgerond. Er waren 2 mannen en 5 vrouwen, 2 cursisten hadden een niet-westerse achtergrond. In totaal hebben 13 jongeren gewerkt met Mijn Pad en is bij 6 jongeren ook iemand uit het netwerk betrokken. Er zijn suggesties voor verbetering gedaan, waarvan een deel inmiddels gerealiseerd is. Momenteel volgen twee groepen met in totaal 16 coaches de training, waarvan de meerderheid een niet-westerse achtergrond heeft.

Twee dilemma's werden benoemd. Allereerst: hoeveel sturing is nodig of wenselijk? Het andere dilemma betrof het risico op sociaal wenselijke antwoorden.

DILEMMA 1 STUREN VERSUS LOS LATEN

Terug naar de 12-jarige Noah van het begin van dit artikel. Er zijn veel zorgen over haar welzijn en de coach moet hierover terugkoppelen aan voogd en pleegmoeder. Zij ervaart daardoor een sterke behoefte om te sturen: *“waardoor ik ook een signalerende functie heb (...)”* en hierdoor de regie bijna niet durf los te laten en het toch weer een moeizaam gesprek werd (...) terwijl naarmate het gesprek vorderde en ik meer de regie bij haar liet, zij veel meer uit zichzelf vertelde, enthousiaster werd (hebben we zelfs nog gelachen) en ik eigenlijk veel meer informatie kreeg (...) Noah vertelt over een eigen kamer willen en later hebben we het over ruzies thuis.”

Hieruit blijkt dat bij meer durven los laten in het gesprek dit vloeiender en spontaner verloopt en de jongere meer inbrengt.

In een vervolgesprek wordt pleegmoeder betrokken bij Mijn Pad en gebeurt er iets onverwachts. Noah wilde niet terug komen op de onderwerpen van de vorige keer: *“Opvallend was dat ze de onderwerpen koos waarover pleegmoeder zich zorgen maakt (..) Het werd nu een gesprek dat niet veroordelend was, maar meer op de manier van: hoe kunnen we samen een plan bedenken dat het beter gaat”* en *“zowel pleegmoeder als Noah waren erg gemotiveerd in gesprek en hebben ook lol gehad”*. Achteraf zei Noah: *“het is me reuze meegevallen”*.

Deze cursist noemt Mijn Pad ‘een praatpapier’. En een andere cursist zegt: *“Mijn Pad helpt mij om een opening te vinden bij jongeren.”* Zij waardeert het ook dat zij zelf kan bepalen *“hoe ik dat wilde (inzetten) en hoe het in mijn werkveld werkbaar is”*.

Uit deze ervaringen blijkt dat minder sturen en meer loslaten uiteindelijk meer resultaat geeft en ook leidt tot meer energie, en meer positieve energie bij jongere en bij de naastbetrokkene, in dit geval pleegmoeder. We zien een vergelijkbaar proces bij de hulpverlener: hoe minder externe druk zij ervaart, hoe gemakkelijker het is om ruimte te geven aan de jongere.

DILEMMA 2 SOCIAAL WENSELIJKE ANTWOORDEN

Jeffrey vindt dat alles goed gaat, terwijl zijn moeder een negatief beeld schetst. Een zorg was: Zou hij niet alleen sociaal wenselijke antwoorden geven in Mijn Pad? Bij de casusbespreking komt de gezinsdynamiek aan de orde, waarin hij het nooit beter zal kunnen doen dan zijn oudere broer. De coach krijgt het advies om Jeffrey te complimenteren, o.a. met de afwezigheid van politie contacten. De coach laat Jeffrey zelfstandig aan de slag gaan met Mijn Pad en hij kiest 6 onderwerpen. Volgens de coach is dit een goede weergave van de onderwerpen die hem bezighouden en vooral in positieve zin. Over de meeste onderwerpen is Jeffrey tevreden. Ondanks zijn zieke vader voelt hij zich goed in zijn vel en gesteund door zijn familie. School is een aandachtspunt waarin hij verbetering wil hebben en met name op tijd op school zijn en niet ongeoorloofd verzuimen. Hij is ook tevreden over de keuzes die hij gemaakt heeft.

De coach ziet dat Jeffrey gemotiveerd is en aan de slag gaat met zijn doelen:

“Hij vond dat zijn toekomst afhankelijk is van zijn school en diploma’s en wil zijn gedrag proberen te veranderen door op tijd op school te zijn en hard te gaan werken”

Hier blijkt het belang van positieve bevestiging en bekrachtiging van wat de jongere zelf inbrengt, want zo kan de coach aansluiten bij de eigen kracht van jongeren en ook het netwerk motiveren om dit (meer) te gaan doen.

4. CONCLUSIES EN DISCUSSIE

Mijn Pad blijkt een geschikte tool voor jeugdhulpverleners in de wijk. Cursisten waren positief over Mijn Pad en de training. Wel vonden zij dat oefening nodig is alvorens met Mijn Pad te kunnen werken. Zij waardeerden het intervisie element in de training. De meesten waren van plan om Mijn Pad daadwerkelijk een plek te geven in hun werkwijze.

Wij hopen dat deze wijze van werken gangbaar wordt in het onderwijs aan (a.s.) professionals en in het werkveld. Daartoe zouden wij graag een train-de-trainer cursus ontwikkelen.

Wat zijn implicaties voor beleid? Het onderzoek laat zien dat werken vanuit eigen regie vereist dat ook professionals ruimte hebben voor regie. Als jeugdhulpverleners te veel externe druk ervaren, kunnen zij minder ruimte geven aan de jongere. Een flexibele inzet van Mijn Pad met daarbij rust en tijd om met jongeren in gesprek te gaan, maakt dat er, zelfs bij ernstige problemen, met positieve energie gewerkt kan worden. Die manier van werken biedt een belangrijke meerwaarde, zoals uit bovenstaande is gebleken, omdat dan de eigen kracht wordt aangesproken.

1. De namen in het artikel zijn gefingeerd.
2. De tekst van dit artikel is voorgelegd aan de twee betrokken coaches die de dilemma’s hebben ingebracht. Zij hebben laten weten dat dit een goede weergave is van hun dilemma. Ook stemden zij volledig in met het artikel als geheel.

REFERENTIES

- Beyers, W., Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2013). Autonomie-ontwikkeling. In W. Slot & M. Van Aken (Eds.), *Psychologie van de adolescentie*. Basisboek. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Bramsen, I. (2017). *Ontdek Mijn Pad! Een nieuwe tool voor jongeren. Cursushandleiding*. Rotterdam: Kenniscentrum Zorginnovatie van Hogeschool Rotterdam i.s.m. Horizon Jeugdzorg & Onderwijs en ST-RAW, de Academische Werkplaats Jeugd in Rotterdam.
- Bramsen, I., Willemse, K., Kuiper, C., & Cardol, M. (2015). *Mijn Pad, mijn leven, mijn toekomst. Ontwikkeling van een routeplanner voor jongeren in de jeugdzorg*. Eindrapport. [My path, my life, my future. Development of a routeplanner for youth in residential care]. Retrieved from Rotterdam:
- Cardol, M., De Jong, B. A., & Ward, C. D. (2002). On autonomy and participation in rehabilitation. *Disability and rehabilitation*, 24(18), 970-974.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2012). Motivation, personality, and development within embedded social contexts: an overview of self-determination theory. In R. M. Ryan (Ed.), *The Oxford handbook of human motivation* (pp. 85-107). Oxford: Oxford University Press.
- Joussemet, M., Landry, R., & Koestner, R. (2008). *A self-determination theory perspective on parenting*. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 49(3), 194-200. doi:10.1037/a0012754
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2006). Self-regulation and the problem of human autonomy: does psychology need choice, self-determination, and will? *J Pers*, 74(6), 1557-1585. doi:10.1111/j.1467-6494.2006.00420.x
- Vermaat, H. (2015). *Notitie verbinding position paper met projecten JeugdzorgPlus*. Retrieved from

RUUD PEEK, JONGERENCOACH

SAMEN OP PAD

Over de in ST-RAW doorontwikkelde 'tool' Mijn Pad kun je niet anders dan enthousiast zijn. Nu we leven in een deels digitale wereld waar juist adolescenten volledig mee zijn opgegroeid vraagt het van ons, volwassenen, de mogelijkheden die dit biedt te onderzoeken en in te zetten. Praktischer en dichter op de beoogde doelgroep kun je niet inzetten als instrumentontwikkelaar of eigentijdser, 'tooldeveloper'.

Mijn Pad lijkt het ei van Columbus, in situaties waar het moeilijk blijkt tot de jongere door te dringen of waarin een vastgelopen situatie een doorbraak vraagt. Het uitgangs- en vertrekpunt is nu eens de jongere zelf, die volop ruimte krijgt voor zijn/haar eigen keuzes en vrijheid om naaste familie, vrienden of andere vertrouwenspersonen bij deze keuzes te betrekken. Dat is sterk: professionals vertrouwen op het door de jongere zelf gekozen netwerk, vertrouwen op de eigen keuzes voor ontwikkeling en vertrouwen daarmee vooral ook op een positieve uitkomst voor de jongere zelf.

In het artikel staat de training van de wijkprofessional centraal. Logisch, omdat juist vanuit de jeugdhulp ingezet wordt op de hulpvraag van individuele jongeren vanuit het wijkteam. Hier lijkt ook nog genoeg winst te boeken. Toch komt bij het voorbeeld van Jeffrey 'school' als aandachtspunt naar boven waar hij aan wil gaan werken.

Kan er wellicht ook een vertaalslag gemaakt worden naar professionals in het onderwijsdomein? Is de tool geschikt bij het stimuleren tot het nemen van eigen regie bij onderwijsvraagstukken? De door de jongere gekozen onderwerpen betreffen tenslotte alle belangrijke levensgebieden, aldus de schrijvers.

Het nadenken over een volgende stap in je schoolloopbaan, of over wat je denkt nodig te hebben om weer naar school te gaan als je door omstandigheden een schoolverzuimer of erger 'thuiszitter' bent geworden kunnen, bij gebruik door onderwijsprofessionals, kan Mijn Pad mogelijk helpen dezelfde positieve resultaten te boeken.

Een risico kan overigens zijn dat de onderwijsprofessional de tool als te arbeidsintensief ervaart om er daadwerkelijk mee aan de slag te gaan. Maar wat een verrijking zou het zijn als professionals uit het jeugdhulpdomein en professionals uit het onderwijsdomein hierin samen optrekken, vanuit de 'één jongere één plan' gedachte. Een kans misschien ook om samen te professionaliseren en te leren van elkaar? Niet alleen om na te gaan of deze mooie tool in beide domeinen bruikbaar is, maar op nog veel meer gebieden waar domein overstijgende samenwerking vereist is. Vanuit het perspectief van de jongere zelf. Voor verbetering van de situatie waarin de jongere zich bevindt.

Vanuit het perspectief van een bestuurder van een samenwerkingsverband passend onderwijs: dit zou mijns inziens prima passen bij de belangrijke stappen die nu gezet moeten worden om aan alle leerlingen passend onderwijs te bieden en daarbij, indien nodig, een passende vorm van jeugdhulp te realiseren. Dit is momenteel hét thema waar gemeenten, jeugdhulpaanbieders en vanuit het onderwijsdomein, de samenwerkingsverbanden passend onderwijs en onderwijsorganisaties op (moeten) willen ontwikkelen. Samen op pad. Met ambitie.

Marieke Dekkers, Lid college van bestuur samenwerkingsverband Koers VO

ERKAN INCE, INTENSIEVE JONGERENCOACH

HOOFD

STUK 5

COMMUNITY OF PRACTICE JEUGDHULP

Cas Barendregt, Thomas Martinelli

IVO (instituut voor onderzoek naar leefwijzen en verslaving)

Dit artikel laat zien hoe vanuit ST-RAW een Community of Practice is opgezet met moeders die ervaring hebben met jeugdhulp en professionals vanuit gemeente, onderzoek en hulp. Een Community of Practice blijkt een goede manier om praktisch bruikbare kennis op te halen over mogelijkheden om de relatie hulpverlener-cliënt te verbeteren, samenwerking tussen beide te versterken en hierin een leerproces op gang te brengen.

Om de geldigheid van in de Community of Practice opgedane kennis te vergroten zouden meerdere Communities of Practice kunnen worden opgezet in andere delen van de stad en met deelname van ouders met een andere culturele herkomst. Door inbedding in ST-RAW kan de opgedane kennis een groot bereik krijgen.

DE AANLOOP

Begin 2017 organiseert de Academische Werkplaats ST-RAW een bijeenkomst in de Oleanderbuurt in Rotterdam-Zuid voor een groepje moeders en vertegenwoordigers van de gemeente (coördinator St-RAW), Pameijer, IVO en stichting Mesam. Het doel van de bijeenkomst is om met elkaar te leren van de ervaringen van ouders met jeugdhulp. Het gesprek wordt op gang gebracht aan de hand van de bespreking van een portret uit publicatie "Portretten van cliënten in de jeugdzorg"¹. Zo wordt besproken hoe de aanwezige ouders kijken naar de aan hen aangeboden hulp en de inzet op het versterken van de eigen kracht. Het besproken portret maakt veel verhalen los. Er blijkt behoorlijk wat wantrouwen te zijn richting 'instanties', ouders vinden het moeilijk om hulp te vragen en als ze dit wel doen, voelen ze zich niet serieus genomen. De ouders hebben behoefte aan hulpverleners die naar hen luisteren en met hen samenwerken.

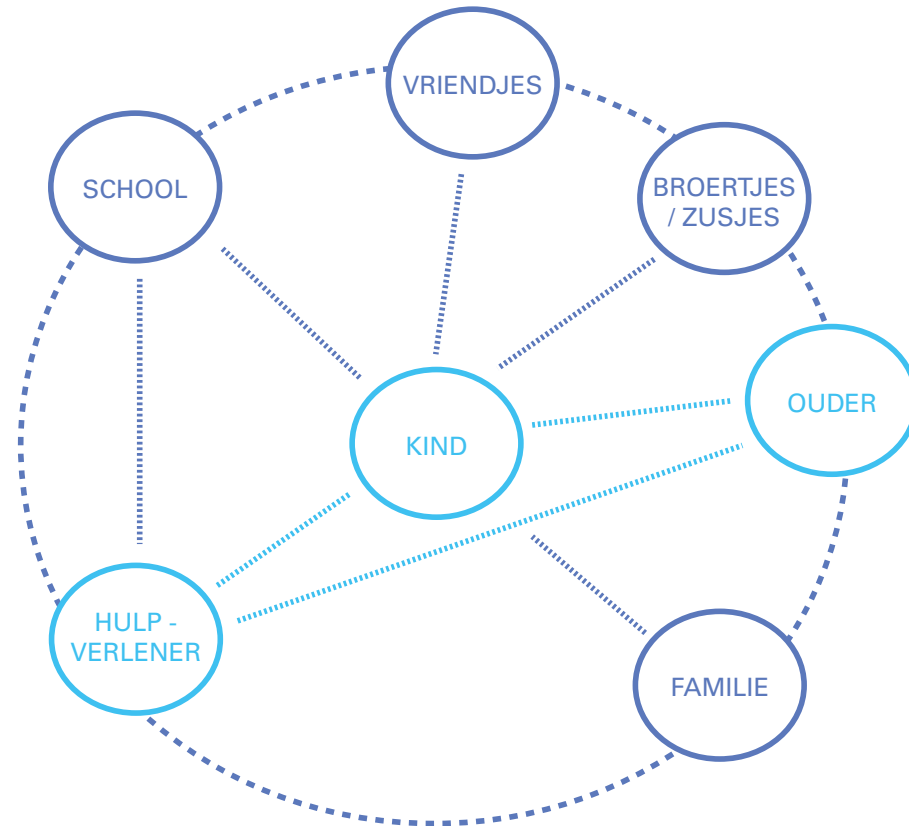
Het is voor de coördinator van ST-RAW aanleiding de moeders uit te nodigen om vaker bij elkaar te komen “om van elkaar te leren”. ST-RAW wil leren van de ervaringen van ouders met jeugdhulp om door de mix van professionele zorg en eigen kracht te komen tot een betere situatie voor de kinderen. De ouders zijn kritisch. Ze willen wel meedoen met de academische werkplaats maar hebben twijfels of er iets uit zal komen. Het is voor hen belangrijk om serieus genomen te worden en dat het ‘meedenken’ daadwerkelijk leidt tot iets concreets.

COMMUNITY OF PRACTICE

Het verder samenwerken met de moeders wordt in de vorm van een Community of Practice gegoten. Een Community of Practice is een ‘open leeromgeving’ waar mensen met eenzelfde belang, passie of zorg, kennis en ervaring uitwisselen. Kennis kan academisch zijn of opgedaan door uitoefening van een beroep of gebaseerd op ervaring (bijvoorbeeld als cliënt). Iedereen bezit een vorm van kennis en door deze variatie aan kennis samen te brengen kan van elkaar worden geleerd (Andringa & Reyn, 2014). De meeste Community of Practice’s worden georganiseerd voor en door professionals om complexe en urgente problemen op te lossen. De Community of Practice is een open leeromgeving waarin ouders, hulpverleners, en onderzoekers de kracht van ervaring en de kracht van professionele hulp en onderzoek samenbrengen. De professionals hopen aanknopingspunten te vinden om de eigen kracht van de moeders aan te spreken en te versterken. De ouders hebben zoals gezegd ook een agenda: dat er ‘iets’ uitkomt. Het open karakter van de Community of Practice impliceert ook dat de uitkomst, met name aan het begin, onzeker is. Het doel dat de professionals voor ogen stond – manieren vinden om de eigen kracht van ouders te vergroten – kon niet zonder meer aan de moeders worden opgelegd. Daarom organiseren we eerst een kennismakingsbijeenkomst om de focus van de Community of Practice te bepalen.

KENNISMAKEN

Er komen vijf moeders naar de kennismakingsbijeenkomst. Ze hebben allemaal ervaring met jeugdhulp in verschillende varianten. Tijdens de kennismaking zoeken de professionals van MeSam, Pameijer, St-RAW en IVO nadrukkelijk aansluiting

In de driehoek kind, hulpverlener en ouder heeft elk zijn/haar eigen belang, rol en inbreng in het proces. Hulpverlener en ouder(s) leveren zorg aan het kind. Tussen ouder en hulpverlener gaat het om bejegening (kind én ouder), informatie, samenwerking en ondersteuning.

FIGUUR 1 RELATIE KIND, OUDER EN HULPVERLENER TE MIDDEN VAN EEN GROTER NETWERK

door hun affiniteit en persoonlijke ervaring met kinderen en opvoeden te delen. Het effect hiervan is opmerkelijk. De persoonlijke ervaringen van de professionals helpen bij het breken van het ijs zowel richting de moeders als onderling. Ondanks de herkenning zijn er ook verschillen, enkele van de moeders bevinden zich nog midden in moeizame processen.

De startvraag is “waar lopen we tegenaan en wat kunnen we veranderen?” Uit de verhalen komt naar voren dat de bejegening door professionals tot irritaties en wantrouwen bij de ouders leidt. Al pratende en zoekende komt de focus van de Community of Practice te liggen op de driehoek ouder, kind, hulpverlener. We kunnen verder en spreken een nieuwe ontmoeting af.

BEJEGENING

Na kennismaking en bepaling van de focus volgt de eerste officiële Community of Practice bijeenkomst. We zitten aan tafel met vier moeders en vier professionals. Eén van de moeders is uitgevallen. De vrouwen hebben allemaal Surinaamse of Caraïbische roots. Voordat we van start gaan praten we over een vergoeding voor deelname van de moeders. Zij vragen hier zelf niet om, hun motivatie ligt bij de inhoud. Niettemin is een vergoeding welkom. We spreken een reiskostenvergoeding af plus een vrijwilligersvergoeding van 20 euro per keer.

Aan de hand van verhalen van de moeders bespreken we vervolgens de driehoek ouder, kind, hulpverlener, met nadruk op bejegening. Bejegening heeft verschillende aspecten: soms gaat het over (een weinig empathische) houding, soms over kennis (of het gebrek daaraan), soms over doortastendheid (of een gebrek daaraan), soms over (te) strikte interpretatie van de regels. De aanleiding voor het contact met jeugdhulp is vrijwel altijd het kind, “maar”, vinden de ouders, “ze moeten ook kijken naar wat wij nodig hebben”. Het succes van samenwerking met hulpverlening vloeit voort uit een wisselwerking, sommige ouders zijn wantrouwend en stellen zich niet zomaar open. Ouders geven ook aan soms te worden afgeschilderd als “te streng” en daardoor afstandelijk, terwijl ze dat volgens henzelf niet zijn. Als kinderen “u” moeten zeggen tegen hun ouders betekent dat niet dat de relatie niet liefdevol kan zijn. De groep geeft aan dat dit een kenmerk is van hun ‘cultuur’. Ouders krijgen soms ook de indruk dat ze dom worden gevonden, bijvoorbeeld als een hulpverlener ze niet laat uitpraten.

Dat komt soms doordat Nederlands niet de moedertaal is, of doordat ze weinig kennis over het onderwerp hebben. De moeders kunnen hierdoor het gevoel krijgen dat ze te kort schieten. Sowieso voelen ze zich kwetsbaar omdat hun kind problemen heeft. Ze zijn daardoor gevoelig voor ongeduld en een (vermeend) gebrek aan respect.

Soms is het ook de taal die je niet perfect beheerst waardoor je moet nadenken, en dan hoor je het al aan de toon die ze aanslaan dat ze het beter weten. “Dan moet je dit doen.” Ja, dan voel je je soms wel echt klein.

(MOEDER 1, VERSLAG 1E BIJEENKOMST)

Het is niet leuk om te merken dat je het niet goed doet, het maakt onzeker. De voorbeelden onderstrepen het belang van het elkaar leren kennen en zodoende elkaar leren vertrouwen. Een positief voorbeeld komt van een moeder wiens kind was opgenomen in een kliniek voor autistische kinderen. Zij ging er regelmatig koken om zo de mensen en de omgeving te leren kennen waar haar zoon verbleef.

In het uitwisselen van voorbeelden vallen ook namen van organisaties en hulpverleners. Het idee ontstaat om een gezamenlijke bijeenkomst te organiseren om vanuit verschillende perspectieven naar de samenwerking tussen ouders en hulpverleners te kijken. Maar er is ook terughoudendheid. Gaat het iets opleveren? De onderzoekers stellen voor om vooraf hulpverleners te interviewen om zo een beeld te krijgen van hun kijk op de samenwerking. Er wordt een namenlijst opgesteld met de groep en de onderzoekers krijgen als huiswerk mee deze mensen te interviewen. Ze interviewen een wijkteam-medewerker Jeugd en gezin (Feijenoord), twee behandelaren (Lucertis en JBRR) en een teamcoördinator in het voortgezet speciaal onderwijs (Yulius).

GOED LUISTEREN

In de tweede officiële bijeenkomst werken we nieuwe voorbeelden van goede en minder goede ervaringen uit. Een ouder zegt: “regels zijn regels maar mensen zijn belangrijker.” Ze drukt hiermee uit dat hulpverleners zich soms achter regels lijken te verschuilen en geen begrip tonen voor de situatie. Vooral rondom inkomen (sociale dienst) en schulden lijken ‘regeltjes’ de boventoon te voeren en dat kan frustrerend zijn, vooral als ‘de instantie’ een fout maakt en jij op de blaren kunt

zitten. Machteloos ben je dan. Tegen deze frustratie kan het alleen al helpen als de instantie of hulpverlener luistert en begrip toont voor de situatie: Ik ben pasgeleden met een jongen naar de rechter geweest, voor een schuld. Hij werd ook erg gefrustreerd omdat mensen niet naar zijn verhaal luisteren. Ik ben met hem mee geweest om hem te kalmeren. Maar de rechter luisterde in dit geval heel goed en daardoor voelde hij zich wel veel beter. Luisteren is echt belangrijk. Het helpt echt als mensen zich niet altijd zo vasthouden aan, en zich verschuilen achter, de regels. (MOEDER 4, VERSLAG 2E BIJEENKOMST)

TIPS VERZAMELEN

We denken na over een goede werkvorm als we eenmaal met hulpverleners om tafel zitten en welke onderwerpen dan besproken kunnen worden. Het lijkt het beste om eerst de opbrengst van de gesprekken met de hulpverleners te bespreken. Om het beeld compleet te krijgen, gaan de onderzoekers ook nog met de moeders afzonderlijk in gesprek. Het doel van die gesprekken is om tips voor hulpverleners en voor andere ouders te verzamelen en toe te voegen aan de tips die de geïnterviewde hulpverleners hebben gegeven.

TIPS PRIORITEREN

We zijn ruim twee maanden verder wanneer we bij elkaar komen om de verzamelde tips te sorteren en te prioriteren. Maar voordat we daaraan toekomen is er tijd nodig om bij te praten. Eén van de ouders heeft in de afgelopen tijd veel meegemaakt met haar zoon. Een eerder gestelde diagnose blijkt niet te kloppen, hoe het verder moet is onduidelijk. Ondertussen gaat de jongen niet naar school. Frustrerend en zorgwekkend. Het goede nieuws is dat zij zich sterk gesteund voelt door een wijkteammedewerker. Als ze er alleen had voorgestaan, had ze het misschien al opgegeven.

We beginnen met 75 tips; tips van ouders voor ouders en voor hulpverleners, en tips van hulpverleners voor hulpverleners en voor ouders. In drie koppels van ouders en professionals rubriceren we de tips in de neutrale categorieën 'voor / tijdens / na het gesprek' [met hulpverleners]. Tegelijkertijd vragen we de koppels de bruikbare tips te markeren. In een tweede sorteerronde worden de beste of meest aansprekende tips tot "toetips" verklaard.

In het gesprek over het overdragen van de verzamelde kennis passeren allerlei vormen de revue. Variërend van 'filmpjes' tot 'een brief aan de burgemeester', van 'online leren' tot 'gastlessen' voor hogeschool studenten. Voor de ouders is het belangrijk dat, als ze worden ingezet om hun ervaringen over te dragen, het veilig is en (dus) kleinschalig.

TIPS VOOR OUDERS	TIPS VOOR HULPVERLENERS
1. Bereid je voor op het gesprek. Het liefst samen met een vriend(in) of familielid. Wat wil je weten? Wat wil je bereiken? Zet je vragen op papier en neem ze mee.	1. Luister echt goed naar wat ouders te zeggen hebben. Stel je open voor het perspectief van de ander en wees je bewust van je vooroordelen (want die heb je, net als iedereen).
2. Maak aantekeningen tijdens het gesprek. Er wordt vaak heel veel informatie uitgewisseld. Dat kun je uit je hoofd nooit onthouden.	2. Win vertrouwen van ouders door je open te stellen voor praktische problemen (ook al is dit soms lastig gezien de case load, een extra telefoontje kan wonderen doen).
3. Probeer met hulpverleners samen te werken. Ook al ben je boos of gefrustreerd verbreek het contact niet.	3. Kijk naar de regels, maar ook naar de mens: lever maatwerk. Interpreteer regels en kaders naar wat de situatie echt nodig heeft. (zie tip 1).

TABEL 1 EEN SELECTIE VAN TIPS VOOR OUDERS EN VOOR HULPVERLENERS

INTEGRATIE

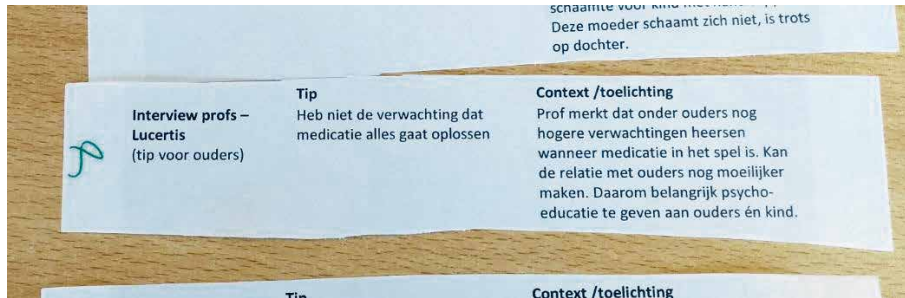
De volgende stap wordt de ‘grote-ronde-tafel-bijeenkomst’ met hulpverleners. Voor deze voorlopig laatste bijeenkomst wordt ‘ons clubje’ aangevuld met de geïnterviewde professionals. Als ‘huiswerk’ krijgen zij de opdracht de verzamelde tips te prioriteren. Er worden daarnaast twee mensen uit het netwerk van ST-RAW bij gevraagd die kunnen helpen bij het vertalen van de geselecteerde tips in overdraagbare vorm(en) voor professionals en voor studenten.²

WAT LEVERT DEZE COMMUNITY OF PRACTICE OP?

Onderweg naar het maken van overdraagbare eindproducten zijn er veelbelovende tussentijdse resultaten. Zoals een selectie van tips voor ouders en hulpverleners om de werkrelatie te optimaliseren. Niet alle tips zijn direct toepasbaar. Sommige tips kunnen beter worden geformuleerd, andere tips zijn te veel een open deur en te weinig concreet. Bovendien zou de lijst nog kunnen worden

uitgebreid als we moeders van een andere culturele achtergrond en hun hulpverleners zouden bevragen. En, niet onverwacht, lijkt een aantal tips van professionals zo uit een methodehandboek te komen. Andere tips hangen sterk samen met organisatorische beperkingen van de instelling. Het vergt nog een vertaalslag om de verzamelde ervaringskennis in bruikbare vorm vast te leggen. Voldoende abstract om ze breed toepasbaar te laten zijn, voldoende concreet om uit te nodigen tot handelen.

Al met al, de exercitie die we hebben gedaan is waardevol, ook al is deze beperkt. Er zouden meerdere rondes moeten worden gehouden om de geldigheid en reikwijdte van de tips te optimaliseren. In een volgende Community of Practice met vergelijkbare thematiek zou bijvoorbeeld meer kunnen worden gefocust op ouders met meer variatie in culturele achtergrond. Vervolgens vergt het een stevige communicatiestrategie om de kennis te verspreiden onder (aankomende) hulpverleners en ouders.

WAT LEVERT HET OP VOOR DE BETROKKEN OUDERS?

Deelname aan de Community of Practice is plezierig en leerzaam. Dat is waar naar wordt gestreefd en dat is wat we terug horen van de deelnemers, zowel ouders als professionals. De moeders waren gemotiveerd en hebben hierdoor belangrijke bijdragen kunnen leveren aan de resultaten. Het loskoppelen van de persoonlijke ervaring naar een hoger abstractie niveau ging niet iedereen even gemakkelijk af, maar de moeders hielpen elkaar hierbij. Of het geleerde ook direct kan worden toegepast in het dagelijks leven waar door de omgang met kinderen en/of hulpverleners soepeler verloopt, dat weten we niet.

WAT IS NODIG VOOR EEN SOEPEL LOPEND PROCES?

Voorafgaand aan de kennismakingsbijeenkomst komen de professionals telkens bij elkaar om de Community of Practice voor te bespreken. Er is behoefte om elkaar beter te leren kennen en onze plaats en rol te bepalen. Tussen de bijeenkomsten met de moeders worden iedere keer ook korte voor- en nabesprekingen gehouden.

Dankzij het netwerk van MeSam slaagden we erin de moeders van deze Community of Practice bij elkaar te krijgen. MeSam deed ook de productie van de bijeenkomsten: nodigde de moeders uit, regelde de zaal, koffie en thee en bracht telkens een verrassende versnapering mee. Het zaaltje, niet onbelangrijk, is de moeders vertrouwd en dicht bij de plek waar ze wonen (op één uitzondering na). Pameijer bracht de concrete ervaring met cliënten met zich mee. De coördinator van ST-RAW bracht als kennismakelaar haar netwerk in, waardoor we de resultaten

kunnen verspreiden onder een groter publiek. De onderzoekers van IVO hadden de rol van procesbegeleider en zorgden voor verslaglegging, interviews en analyse.

De diverse achtergrond van de professionals draagt bij aan de opbrengst van deze Community of Practice. In de kennismakingbijeenkomst was het even zoeken naar de rolverdeling tussen IVO als procesbegeleider en MeSam als spin het web van de moeders. Belangrijkste is dat alle deelnemers aan de Community of Practice, ouders én professionals, bereid en in staat waren mee te bewegen met de dynamiek en ideeën die tijdens de bijeenkomsten ontstond. Er was een betrokken inzet van alle deelnemers zodat kon worden gedaan wat nodig is. De interviews waren niet gepland maar zijn toch gedaan. Een extra bijeenkomst was niet gepland maar is toch gedaan. De extra inzet leert ook dat een 'open leerproces' zich niet altijd strak laat plannen. Daarnaast zat er een keer behoorlijk veel tijd tussen twee bijeenkomsten, wat voor een goede spanningsboog in het vervolg beter kan worden voorkomen.

Met deze Community of Practice Jeugdhulp is waardevolle ervaringskennis en professionele kennis verzameld voor een soepele en effectieve samenwerking tussen ouders en hulpverleners in de (gedwongen) jeugdhulpverlening. Deze praktijkkennis is gevat in concrete tips, zodat de ouders en hulpverleners er direct iets aan hebben. De geldigheid en reikwijdte van de kennis zou kunnen worden vergroot door meerdere Community of Practice's in andere samenstelling te organiseren. Ouders en professionals zouden op meerdere plaatsen en in verschillende samenstellingen telkens opnieuw het wiel kunnen uitvinden. Dat lijkt overbodig, maar een belangrijk doel van de Community of Practice was ook het luisteren naar, en leren van ieders ervaringen in het gezamenlijke streven naar de best mogelijke hulp voor kind én ouders. Onderschat niet de kracht van een goed proces.

“Telkens opnieuw het wiel uit mogen vinden.”

1. Dick Butte, Petra van de Looij-Jansen, Justine Anschutz (red.) juli 2015, In opdracht van Cluster Maatschappelijke Ontwikkeling, Directie Jeugd. Onderzoek en Business Intelligence (OBI).
2. Bij het schrijven van dit artikel heeft de integratiebijeenkomst nog niet plaatsgevonden.

LILIAN WELTEN, CLIENTONDERSTEUNER JEUGD

“ TELKENS OPNIEUW HET WIEL UIT MOGEN VINDEN”

Graag reageer ik op Hoofdstuk Community of Practice Jeugdhulp waarin door de auteurs beschreven is hoe vanuit ST-RAW een Community of Practice is opgezet met moeders en professionals. Doel van deze Community was om praktisch bruikbare kennis op te halen over mogelijkheden om de relatie hulpverlener-cliënt te verbeteren en een leerproces op gang te brengen, waarmee de onderlinge samenwerking kan worden versterkt.

Ik vind het mooi om te lezen hoe in een open leeromgeving verbinding is gelegd tussen de afzonderlijke kennisbronnen: de persoonlijke ervaring van de betrokken moeders, de input uit de dagelijkse praktijk van de diverse professionals, aangevuld met de wetenschappelijke inzichten van de onderzoekers. Hoewel de auteurs aangeven dat deze Community of Practice nog niet geleid heeft tot overdraagbare eindproducten laten ze zien dat het proces voor zowel de betrokken moeders als professionals waardevol

is geweest. Hun gebundelde kracht en motivatie heeft geleid tot bruikbare tips om de samenwerking tussen ouders en hulpverleners te kunnen verbeteren. En ook al weten we niet of dit ook zal leiden tot een daadwerkelijke verbetering van de hulp aan kind en ouders, hiermee is mijns inziens een essentiële basis gelegd om daar samen gestalte aan te geven. Door open met elkaar in gesprek te gaan, zonder oordeel naar elkaar te luisteren en van elkaar te willen leren.

Waar ik van gecharmeerd ben bij deze inbreng is de erkenning hoe belangrijk het gezamenlijk leerproces is. En dat dit er mag zijn, zonder dat de weg ernaar toe en het te bereiken resultaat al vooraf bepaald en ingekaderd zijn. Door te starten met de persoonlijke ervaringen, te zoeken naar een gemeenschappelijk doel en het leren centraal te stellen hebben de onderzoekers ruimte aan het proces gegeven om tussentijds bijstellingen te doen als iets niet werkt, of om nieuwe inzichten mee te kunnen nemen.

In die zin sluit het aan bij de Denktank Evidence-based practice (www.nji.nl/samen), waarin vertegenwoordigers van uiteenlopende (cliënt)organisaties, gemeenten en kennisinstituten bij elkaar komen om de diverse kennisbronnen te verbinden: 'samen lerend doen wat werkt'. In de Community is aangesloten bij een aantal belangrijke voorwaarden, die het NJI noemt om het samen leren betekenisvol te laten zijn: 'steeds beter willen worden; continu gebruikmaken van elkaars kennis; en altijd van elkaar willen blijven leren'.

De Community of Practice is een prachtig middel om meerdere werelden met elkaar te kunnen verbinden en vanuit verschillende perspectieven van elkaar te leren. In dit voorbeeld hebben professionals uit meerdere domeinen op verschillende momenten deel genomen, zowel vanuit de WMO als de specialistische zorg, soms indirect, via interviews met onderzoekers, soms direct in gesprek met de moeders. Een uitdaging zal zijn om ze een volgende keer ook daadwerkelijk gezamenlijk aan tafel te hebben.

Hoe te komen tot overdraagbare eindproducten en die vervolgens ook in te gaan zetten in de dagelijkse praktijk is een

aparte uitdaging. Ik voel enige huiver om te snel over te gaan tot een formalisering van dit leerproces in producten, die vervolgens weer op een to-do-lijst van professionals komen en daarmee de administratieve last en de regeldruk verhogen. Natuurlijk is het van belang om de tips om te zetten in concrete verbeteracties, die moeders gaven niet voor niets aan dat het wel wat op moet leveren! Maar laten we die vooral inbedden in de dagelijkse praktijk. En er zorg voor dragen dat professionals de ruimte krijgen om de omstandigheden en de context waarin ze hun werk doen zodanig te beïnvloeden dat ze die tips ook kunnen uitvoeren en op maat kunnen maken van 'hun' gezinnen en wijken.

De waarde van de Community of Practice zit mijns inziens in het creëren van een open leeromgeving met degenen die direct betrokken zijn bij de uitvoering van de hulp. En waarin ruimte en aandacht is voor een cyclus van continue leren en reflecteren, doen wat werkt en wederzijds toetsen of verbeteracties ook daadwerkelijk geleid hebben tot verbeteringen.

Ik onderschrijf dan ook het uitbreiden en herhalen van deze leerervaringen. Het landelijk actieprogramma Zorg voor de Jeugd met de actielijn Vakmanschap kan ons daarbij van dienst zijn.¹

Een prikkelende zinsnede vond ik in de laatste alinea, waarin de kracht van het proces wordt benadrukt: "Ouders en professionals zouden op meerdere plaatsen en in verschillende samenstellingen telkens opnieuw het wiel kunnen uitvinden". Daaraan zou ik toe willen voegen: en er vervolgens ook naar handelen, waarbij de professional zijn vak uitvoert en in gesprek blijft met ouders en jongeren om te checken waar zij het beste mee gediend zijn. Want nogmaals, zoals de moeders zeggen: het moet wel wat opleveren!

Stéphanie Kwakman, Manager Kwaliteit, Innovatie & Opleidingen Enver

1. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Zorg voor de Jeugd. April 2018.

LEA PINAS-HARPER, JEUGDZORGWERKER - PLEEGZORG

HOOFD

STUK 6

KENNISATELIERS

Wilma Jansen, coördinator ST-RAW, Gemeente Rotterdam

Kennis delen is een belangrijke activiteit van ST-RAW. ST-RAW organiseert daarvoor drie keer per jaar een kennisatelier. Bij de kennisateliers worden professionals werkzaam in de praktijk of het beleid van de jeugdhulpketen en jeugdbeleid uitgenodigd, vertegenwoordigers van ouders en jongeren, opleiders en wetenschappers. De kennisateliers zijn altijd op een donderdag van 15 tot 17 uur. Het laatste half uur wordt besteed aan vragen aan de sprekers en aan discussie over de impact van de gepresenteerde kennis voor praktijk of beleid.

INHOUD EN WAARDERING KENNISATELIERS

ST-RAW heeft tot nu toe zes kennisateliers georganiseerd met uiteenlopende thema's (zie **TABEL 1**).

De opkomst laat een stijgende lijn zien (**FIGUUR 1**). De achtergrond van de deelnemers is divers. Er zijn veel deelnemers uit de praktijk van de wijkteams, het preventieve veld en de specialistische jeugdhulp. Ook professionals uit beleid, onderzoek en opleidingen nemen deel. Net als studenten en vertegenwoordigers van ouders en jongeren.

DATUM	THEMA'S
Oktober 2016	Hoe bereiken we migranten in de jeugdhulpketen?
Februari 2017	Eigen kracht benutten in de jeugdhulpketen
Juni 2017	Reflectieve professional
November 2017	E-Mental Health
Februari 2018	Kracht uit informele netwerken
Juni 2018	Jongeren en hun hindernissen om mee te doen

TABEL 1 OVERZICHT THEMA'S KENNISATELIERS VAN ST-RAW

Voor jeugdprofessionals wordt per kennisatelier accreditatie aangevraagd bij SKJ (Stichting Kwaliteitsregister Jeugd). Hier wordt ook gebruik van gemaakt door een deel van de deelnemers aan de kennisateliers.

Na ieder kennisatelier wordt een evaluatieformulier uitgestuurd. De respons op dit formulier schommelt rond de 30% van de deelnemers. Aan de deelnemers wordt gevraagd om onder andere de organisatie, de kwaliteit van de presentaties en discussie en de nieuwwaarde van de presentaties te waarderen met 1 tot 5 sterren. De scores op deze aspecten liggen gemiddeld boven de drie sterren.^{1,2}

De grootste uitdaging is om voldoende diepgang te bereiken in de kennisateliers en de juiste balans te vinden tussen de hoeveelheid presentaties, de gewenste diepgang en de ruimte voor vragen en discussie.

LESSEN UIT KENNISATELIERS

De opzet van de kennisateliers is steeds 3 a 4 presentaties gevolgd door een discussie met de zaal. De belangrijkste lessen uit de kennisateliers worden hieronder kort samengevat.

HOE BEREIKEN WE MIGRANTENGROEPEN IN DE JEUGDHULPKETEN?

Niet-westerse jeugd is oververtegenwoordigd in de zware vormen van jeugdzorg en ondervertegenwoordigd in de lichtere vormen. Daarom is het bereik van jeugd uit migrantengroepen en cultuursensitief werken belangrijk voor jeugdprofessionals. In de presentaties komen verschillende voorbeelden hiervan voorbij. Bij ouders met migratie-achtergrond in Den Haag bleek dat er behoefte was aan opvoedondersteuning en dat het zinvol was om het

jeugdhulpverleners. Eigen kracht blijkt bij veel organisaties een kernwaarde. Er worden bij de 23 responderende instellingen 65 verschillende interventies voor ingezet. Drie van deze interventies zijn terug te vinden in de literatuur als 'evidence-based'. Drie interventies uit het overzicht worden vervolgens door professionals uit de praktijk toegelicht. Het gaat om: (1) de interventie buurtcirkel voor (jonge) mensen met een psychische of verstandelijke beperking; (2) het familienetwerkberaad voor gezinnen in een crisissituatie of meervoudige problematiek; en (3) de aanpak van meisjes met loverboy problematiek in een gesloten setting, waar de nadruk ligt op versterken van eigenwaarde en autonomie.

Bij de discussie met de zaal wordt gesproken over 'evidence-based' versus 'practice-based' werken en de keuze voor interventies. Ook wordt stil gestaan bij de (veranderende) rol van de professional. Opgemerkt wordt dat cliënten vaak meer kunnen dan gedacht en uitgegaan moet worden van mogelijkheden en talenten.

REFLECTIEVE PROFESSIONAL

De transformatie van de jeugdhulpketen vraagt om reflectieve professionals: professionals die de ervaringen in hun werk gebruiken om dat werk te verbeteren. In dit kennisatelier wordt vanuit wetenschap, praktijk en opleidingen rondom dit thema kennis uitgewisseld. De onderzoeker aan de Radboud universiteit pleit voor experimentele sturing, waarbij professionals voortdurend leren in plaats van dat zij afgerekend worden op meetbare doelen. Ook pleit hij voor gezamenlijk leren door praktijk en beleid. Vanuit een begeleidingskundige uit de praktijk worden aan de hand van een concrete casus morele en ethische dilemma's besproken en hoe dit samen kan gaan met het werken met protocollen en richtlijnen. Vanuit de hogeschool Rotterdam wordt de nieuwe opzet van leerwerkgemeenschappen besproken. Ook wordt toegelicht hoe de werkplaats Sociaal Domein Zuid Holland Zuid werkt.

Er ontstaat een levendige discussie met de zaal over de hoge verwachtingen van wijkteams, de stem van cliënten waar beter naar geluisterd zou kunnen worden en het blijven hangen in oude paradigma's. Eén van de conclusies is dat jeugdprofessionals ruimte voor eigen verantwoordelijkheid hebben en moeten nemen.

E-MENTAL HEALTH

E-mental health is het resultaat van innovatieve samenwerking tussen hulpverleners, ICT-ers en creatieve beroepen. In dit kennisatelier komen verschillende voorbeelden voorbij. Er is een voorbeeld van een serious game, waarbij kinderen met autisme spectrum stoornissen of problemen met sociale communicatie en flexibiliteit, worden voorbereid op de overgang naar het voortgezet onderwijs. In het virtuele spel kunnen ze oefenen met contact leggen met leerlingen, docenten, het vinden van lokalen en het plannen en maken van huiswerk. Een tweede voorbeeld gaat over het inzetten van geprogrammeerde knuffelbeesten bij kinderen met een beperking. Praktische ervaringen laten zien dat kinderen zo even uit hun beperkte eigen wereld kunnen worden gehaald. De voorspelbaarheid van het knuffelbeest werkt daarbij positief. Een laatste voorbeeld is een vorm van blended hulpverlening waarbij jonge mensen met een autisme spectrum stoornis in een virtuele omgeving behandeld worden. De hulpverlener treedt op als avatar en oefent concrete sociale situaties in een virtuele wereld met de cliënt. Hierbij wordt een virtual reality bril gebruikt.

In de discussie met de zaal is een belangrijke vraag of deze interventies ook echt werken. Definitieve antwoorden zijn er nog niet. De sprekers hebben een ding gemeen: zij durven buiten de kaders te experimenteren met innovaties in hulp en zorg.

KRACHT UIT INFORMELE NETWERKEN

In dit kennisatelier draait het om de samenwerking van informele en formele netwerken rondom opvoedondersteuning. Het is een gezamenlijk georganiseerd kennisatelier met KETJA, de Amsterdamse academische werkplaats transformatie jeugd en tegenhanger van ST-RAW. Een onderzoeker van de VU vertelt over haar onderzoek naar dit thema. Ze laat zien dat er veel variëteit is in de samenwerking tussen formele en informele netwerken met allerlei voorbeelden uit het hele land. Uit haar onderzoek blijkt o.a. dat wederzijdse verwachtingen soms uiteenlopen en dan de samenwerking frustreren. De projectleiders van de interventie Ouders in Actie vertellen vervolgens over de inzet van getrainde vrijwilligers voor groepsgewijze opvoedondersteuning in Rotterdam. Er worden veel ouders mee bereikt, ook ouders die voor hulpverleners moeilijk te bereiken zijn. Uit Amsterdam

komt het verhaal over vadergroepen en het gesprek met deze vaders over de opvoeding van hun kinderen. Eigenlijk draait het in deze gesprekken vooral over communicatie in gezinnen. En ook over communicatie tussen ouders onderling. Als laatste is er aandacht voor de interventie "Het begint bij mij" (HBBM), die zowel in Amsterdam als in de regio Rotterdam wordt aangeboden. Bij HBBM draait het o.a. om bewustwording van eigen opvoedpatronen samen met andere ouders.

In de discussie met de zaal worden spontaan nog meer interventies met informele netwerken genoemd. Ook wordt gesproken over de lessen die professionals kunnen trekken uit de blijkbaar succesvolle inzet van deze informele netwerken. De conclusie is dat er in ieder geval beter naar elkaar geluisterd moet worden. Maar ook dat meer onderzoek nodig is naar het succes van informele netwerken.

JONGEREN EN HUN HINDERNISSEN OM MEE TE DOEN

Centraal in dit kennisatelier staan jongeren met kwetsbaarheden. Enerzijds jongeren met psychische kwetsbaarheden waar het in het project Koplopers om draait en anderzijds jongeren met multi-problematiek uit De Nieuwe Kans. Drie jongeren uit het project Koplopers vertellen hun persoonlijke verhaal. Uit hun verhalen wordt duidelijk dat het formuleren van een hulpvraag heel moeilijk kan zijn voor een jongere. Dat een docent een jongere kan ontmoedigen door geen oog te hebben voor problemen van jongeren. Dat een docent die luistert vanuit oprechte belangstelling soms het verschil kan maken, en op maat oplossingen het antwoord kunnen zijn. De projectleiders van Koplopers van Hogeschool Rotterdam laten zien dat het aantal jongeren met kwetsbaarheden in Rotterdam is groot is. Er worden theoretische achtergronden geschetst en duidelijk gemaakt dat het bespreekbaar maken van kwetsbaarheden een belangrijk doel is van het project.

Bij de jongeren van De Nieuwe Kans gaat het om jongeren met multi-problematiek. Deze jongeren hebben dusdanige problemen dat zij niet goed functioneren. Ze zijn vaak al in aanraking geweest met allerlei instanties, waaronder jeugdbescherming en jeugdreclassering. Hun dossiers zijn vaak al door vele hulpverleners bekeken en besproken. Via het jongerenloket komen deze jongeren bij bijvoorbeeld De Nieuwe Kans. Tussentijds vallen veel jongeren uit. Geconcludeerd wordt dat de hulpverlening aan deze groepen jongeren beter moet.

In de discussie met de zaal is er veel herkenning voor de geschetste verhalen. De systeemwereld met bijvoorbeeld gescheiden financiering van onderwijs en zorg kunnen hulpverleners in de weg zitten. De zaal onderschrijft de behoefte aan professionals die zich vastbijten en net zolang doorgaan tot problemen zijn opgelost.

TOT SLOT

De kennisateliers worden goed bezocht. De bijdragen van doelgroepen en professionals zelf in de kennisateliers worden goed gewaardeerd. Er is ontmoeting tussen professionals met verschillende achtergronden uit zowel praktijk, beleid, als wetenschap en opleidingen. Er is ook ruimte voor verbetering. Hier blijft dan ook oog voor.

1.2. De opkomst en evaluatie van het laatste kennisatelier is nog niet verwerkt.

MARLOES VAN DONGEN, JEUGD EN GEZINSCOACH

KENNISATELIERS WAARDEVOL

De Gemeente Rotterdam heeft 43 wijkteams waar ongeveer 800 professionals werkzaam zijn, zowel in dienst zijn van de Gemeente Rotterdam als vanuit “de moederorganisaties”, zoals ENVER en MEE Rotterdam.

ENVER in Rotterdam is de moederorganisatie van de meeste jeugdprofessionals die werkzaam zijn in de wijkteams.

ST-RAW droeg de afgelopen jaren met de kennisateliërs er aan bij dat zowel professionals werkzaam in het wijkteam als beleidsmedewerkers, opleiders en management, de gelegenheid kregen om hun kennis op pijl te houden en uit te breiden.

ST-RAW organiseert deze kennisateliërs drie keer per jaar voor hulpverleners, ondersteuners, beleidsadviseurs, management, onderzoekers, opleiders en cliënt-vertegenwoordigers.

Onderwerpen als de kracht uit informele netwerken, reflectie van de professional, E-Mental Health waren uitermate boeiend voor zowel de professionals in de dagelijkse praktijk als

beleidsmedewerkers bij de Gemeente Rotterdam. Het doel van deze bijeenkomsten is om kennis te delen over het versterken van de eigen kracht van individuen en gezinnen.

De jeugdprofessionals in het wijkteam hebben de kennis die opgedaan werd tijdens de bijeenkomsten, weer verspreid binnen het werkveld. Dit werd als waardevol gezien. De kennisateliërs zijn SKJ geregistreerd, zodat de jeugdprofessional zijn registratie op pijl kan houden op deze manier. De Gemeente Rotterdam draagt hier aan bij.

De beleidsmedewerkers en management kregen nieuwe inzichten en inspiratie om de kennis die ze opdeden verder te ontwikkelen.

Het sociale domein zit ingewikkeld in elkaar en het vergt tijd en energie om kennis over alle spelende onderwerpen up to date te houden. ST RAW draagt ertoe bij dat door professionals kennis vergaard kan worden.

Monique Liet, Projectleider professionalisering en lerende organisatie, gemeente Rotterdam

BETTY SILVA MONTEIRO, WIJKCOACH MEDIOR

HOOFD STUK 7

'JEUGDHULP IN BEWEGING'

OPZET EN UITVOERING JEUGDHULP CLIËNTPORTRETEN VOOR EN NA DE TRANSITIE

Justine Anschutz, Dick Butte

Gemeente Rotterdam, afdeling Onderzoek & Business Intelligence

Parallel aan de langjarige evaluatie van het Rotterdamse jeugdstelsel maakt de gemeente Rotterdam een aantal cliëntportretten van jongeren en ouders die hulp ontvangen, voor henzelf en voor hun kind(eren). De portretten worden gemaakt aan de hand van interviews met cliënten, één of meerdere hulpverlener(s) en iemand uit hun sociale netwerk.

Bij de selectie van jongeren en ouders hielden de onderzoekers rekening met het type hulp of ondersteuning, variërend van preventieve ondersteuning tot basishulp en specialistische hulp. De centrale vraag is hoe jeugdigen en opvoeders het proces van signaleren, toeleiding en hulpverlening ervaren. Om het proces van

transitie en ook transformatie te schetsen, volgen de onderzoekers de cliënten in de tijd. De eerste interviews dateren van de periode september 2014 tot februari 2015, dus deels voordat de decentralisatie officieel een feit was. De tweede ronde interviews vond plaats medio 2016, anderhalf jaar na de transitie en konden de onderzoekers waarnemen in welke mate veranderingen reeds vorm kregen en werden ervaren. In 2018 vindt de laatste ronde interviews plaats waarna de portretten hun definitieve vorm krijgen.

Na zowel de eerste ronde interviews als de tweede ronde publiceerde de gemeente de portretten en werden ze op diverse manieren gebruikt.

ALS VOORBEELD VOLGT HIER HET PORTRET VAN "ARNOLD"

(2014 – nulmeting) Arnold is een alleenstaande vader met een psychiatrisch en drugsverleden, 42 jaar en gescheiden van een vrouw met een verstandelijke beperking. Hij voedt zijn dochtertje van 9 jaar (Daniëlle) op. Zijn huis is in slechte staat en Daniëlle slaapt op een matrasje op de grond. Hij werkt in de Sociale Werkvoorziening. Keerpunt is als hij stopt met blowen vanwege zijn dochter. Hij kreeg door de jaren heen allerlei hulp voor zijn psychische problemen en verslaving en cursussen over opvoeden en het huishouden (lijstjes maken voor bijvoorbeeld schoonmaaktaken). Voor Daniëlle is er een ondertoezichtstelling. Een net nieuwe jeugd- en gezinscoach van het wijkteam schrikt van de situatie en zorgt er eerst voor dat Daniëlle in ieder geval op een normaal bed kan slapen. De zus van Arnold probeert hem mentaal te ondersteunen.

(2016 – tussenmeting) Arnold heeft weer nieuwe hulpverleners. Eén van hen krijgt het voor elkaar dat hij en zijn dochter kunnen verhuizen. Het is een enorme verbetering. Met de verhuizing krijgt Arnold te maken met een nieuw wijkteam. De overdracht verloopt door diverse omstandigheden niet zo soepel. Wel worden er allerlei acties uitgevoerd, die al in gang waren gezet door de vorige wijkteammedewerkster. Zo volgt een uitgebreid psychologisch onderzoek, komt er begeleiding van de dochter vanuit school en wordt haar tante officieel weekend pleegouder. Wat nog steeds ontbreekt, is begeleiding/coaching van de dochter, terwijl iedereen inziet dat dat wel belangrijk is als ze straks overgaat van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs.

Op basis van de portretten hebben de onderzoekers dilemma's en knelpunten geformuleerd die zij in de verhalen tegenkwamen. In het geval van de casus Arnold lijkt er na de transitie meer sprake te zijn van een samenhangend plan, casusregie en passende hulp. Aan de andere kant is onduidelijk wie er zicht heeft op hoe het met Danielle gaat.

TOT SLOT

De onderzoekers streven er naar dat het vervolg van de cliëntportretten dat eind 2018 verschijnt ook weer een bijdrage levert in het bespreken van dilemma's en knelpunten in de hulpverlening aan cliënten met als uiteindelijk doel verbetering van kwaliteit van de dienstverlening.

ILLUSTRATIE AD OSKAM

ALETTA BROUWER, JEUGD- EN GEZINSCOACH

COLOFON

Dit is een uitgave van ST-RAW, mede mogelijk gemaakt door

CONCEPT EN REDACTIE

dr ir Wilma Jansen en Theo Venhovens

W.Jansen@Rotterdam.nl

Tjpm.Venhovens@Rotterdam.nl

FOTOGRAFIE

Joop Reijngoud

We danken de hulpverleners die bereid waren zich te laten portretteren voor dit boek.

GRAFISCH ONTWERP

Studio Minke Themans

DRUKWERK

Die Keure

Oplage 350

